

**T. C.
CELAL BAYAR ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TARİH ANABİLİMDALI
YÜKSEK LİSANS TEZİ**

BALKAN SAVAŞLARI'NIN İZMİR'E YANSIMALARI (1912-1913)

Kamil TARANCI

TEZ DANIŞMANI

Doç. Dr. Muzaffer TEPEKAYA

MANİSA - 2014

ÖZET

Balkan toprakları yaklaşık 500 yıl Osmanlı Devleti'nin egemenliği altında kalmıştır. Bu süre içinde yerel etnik grupların yanı sıra Türk nüfusunun varlığı ve kültürü de yayılma göstermiştir. Ancak gerileme döneminden itibaren Osmanlı Devleti bu coğrafya üzerindeki hakimiyetini yitirmeye başlamıştır. Özellikle, süregelen Osmanlı-Rus savaşları ve Fransız İhtilâli'nin getirdiği milliyetçilik akımı, Osmanlı Devleti üzerinde büyük olumsuzluklar yaratmıştır. Azınlık isyanları ile bağımsızlıklarını kazanan Yunanistan, Sırbistan, Bulgaristan, Karadağ gibi devletler 1912 yılına gelindiğinde Osmanlı Devleti'ne karşı birleşmişler ve Osmanlı'nın Balkan coğrafyası üzerinde kalan son topraklarını paylaşma yoluna gitmişlerdir. Bu dört devlet 1912-1913 yıllarında Osmanlı Devleti'ne karşı giriştikleri savaşta, kısa sürede Osmanlı'nın Balkanlar'daki hakimiyetine son vermişlerdir.

Balkan Savaşları sırasında İzmir, hem dolaylı hem de doğrudan olarak savaştan etkilenmiştir. Ancak bir liman şehri olması sebebiyle, savaş sırasında cepheden gelen yaralı askerler, işgal altında kalan şehirlerden gelen muhacirler ve memurlar için önemli bir sığınak ve iskân alanı haline gelmiştir. Kara ve deniz yolu ile gelen muhacirlerden yayılan kolera salgını da, şehri bir hayli kargaşa içine sokmuştur.

Osmanlı vatandaşı olarak şehirde ve çevresinde ikamet eden Rumların tren yollarına sabotaj yapmaları, Yunan ordusuna maddi olarak yardımda bulunmaları, Yunan Ordusu'na katılmak için Yunanistan'a kaçmaları, eşkıyalık yapmaları ve Ege'de dolaşan Yunan gemileri için sahillerde casusluk yapmaları ile İzmir'de bir iç karışıklık hali gündeme gelmiş ve şehirde sıkıyönetim ilan edilmiştir.

Bahsedilen önceki sebepler İzmir'in Balkan Savaşları'ndan dolaylı olarak etkilendiğini göstermiştir. Ancak Yunan Donanması'nın Urla'ya saldırması, İzmir Körfezi içinde gövde gösterisi yapması ve İzmir'e askeri hareketler içinde bulunması gibi nedenler yerli halkı telaşlandırmış ve şehir az da olsa Balkan Savaşları'ndan doğrudan olarak etkilenmiştir.

ABSTRACT

The Balkan states were ruled by the Ottoman Empire for almost 500 years. During this period of time, there was a presence of Turkish existence in the Balkans and a visible influence of Turkish culture over the local ethnic groups of Balkan states. However with the beginning of regression period, Ottoman Empire started to lose its domination over the Balkans region. The nationalism movement that started with Russo-Ottoman Wars and the French Revolution left negative impacts on Ottoman Empire. Countries such as Greece, Serbia, Bulgaria and Montenegro which became independent with the uprisings, started a coalition against Ottoman Empire in the year of 1912 and they shared the whatever land left in the hands of the Ottoman Empire in Balkan region. The Ottoman Empire fought against an alliance of Greek, Serbian, Bulgarian and Montenegrin forces in 1912-1913 and with the power of this coalition they put a stop to Ottoman domination in the Balkans.

The city of İzmir was directly and indirectly affected by the Balkan Wars. İzmir was a city of shelter for civil servants and immigrants who fled to the city from some of the other cities which were under siege at the time and the soldiers who were fighting front and ended up injured. On the other hand, cholera outbreak rapidly spread by the immigrants who came to İzmir, caused fear in the city.

The Greeks who lived in and around İzmir as Ottoman citizens, sabotaged the city's railways, they financially supported the Greek army, they performed bandit activities against the Turkish citizens of the city, some of them fled to Greece to join the Greek army and some Greeks spied for the Greek military ships in the Aegean sea. As a result of this, there was an internal disorder and commotion in city of İzmir. Martial law was shortly declared in the city.

The reasons mentioned above clearly identifies the affects of the Balkan Wars. The fleet attack on Urla, show of force in the gulf of İzmir by the Greek fleet, and the military attacks affected the the city and its residents directly by the Balkan Wars.

YEMİN METNİ

Yüksek Lisans olarak sunduğum “Balkan Savaşları’nın İzmir’e Yansımaları (1912-1913)” adlı çalışmanın, tarafımdan bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı düşecek bir yardıma başvurmaksızın yazıldığını ve yararlandığım eserlerin bibliyografyada gösterilen eserlerden oluştuğunu, bunlara atıf yapılarak yararlanmış olduğumu belirtir ve bunu onurumla doğrularım.

22/01/2014

Kamil TARANCI

TUTANAK

TEZ SAVUNMA SINAV TUTANAĞI

Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü 22.01.2014 tarih ve 2/3 sayılı toplantısında oluşturulan jürimiz tarafından Lisans Üstü Öğretim Yönetmeliği'nin 24. Maddesi gereğince Enstitümüz Tarih Anabilim Dalı Yüksek Lisans Programı öğrencisi Kamil TARANCI'nın "Balkan Savaşları'nın İzmir'e Yansımaları" konulu tezi incelenmiş ve aday 28.01.2014 tarihinde saat 14.00'da jüri önünde tez savunmasına alınmıştır.

Adayın kişisel çalışmaya dayanan tezini savunmasından sonra 25 dakikalık süre içinde gerek tez konusu, gerekse tezin dayanağı olan anabilim dallarından jüri üyelerine sorulan sorulara verdiği cevaplar değerlendirilerek tezin,

BAŞARILI olduğuna	☒	OY BİRLİĞİ	☒
DÜZELTME yapılmasına	☐	OY ÇOKLUĞU	☐
RED edilmesine	☐	ile karar verilmiştir.	

* Bu halde adaya 3 ay süre verilir.

** Bu halde adayın kaydı silinir.

BAŞKAN
Doç. Dr. Muzaffer TEPEKAYA
(Danışman)

ÜYE
Yrd. Doç. Dr. Cengiz ÇAKALOĞLU

ÜYE
Yrd. Doç. Dr. Ayvaz MORKOÇ

Evet Hayır

*** Tez, burs, ödül veya Teşvik prog. (Tüba, Fullbright vb.) aday olabilir

☐ ☐

Tez, mutlaka basılmalıdır

☐ ☐

Tez, mevcut haliyle basılmalıdır

☐ ☐

Tez, gözden geçirildikten sonra basılmalıdır.

☒ ☐

Tez, basımı gereksizdir.

☐ ☐

TEZ VERİ GİRİŞ FORMU

04 2014

Ulusal Tez Merkezi | Tez Form Yazdır

T.C
YÜKSEKÖĞRETİM KURULU
ULUSAL TEZ MERKEZİ

TEZ VERİ GİRİŞİ VE YAYIMLAMA İZİN FORMU

Referans No	10032087
Yazar Adı / Soyadı	KAMİL TARANCI
Uyruğu / T.C.Kimlik No	TÜRKİYE / 33334634504
Telefon	5544051136
E-Posta	kamil_taranci@hotmail.com
Tezin Dili	Türkçe
Tezin Özgün Adı	Balkan Savaşları'nın İzmir'e Yansımaları (1912-1913)
Tezin Tercümesi	Echoes of Balkan Wars to Izmir (1912-1913)
Konu	Tarih = History
Üniversite	Celal Bayar Üniversitesi
Enstitü / Hastane	Sosyal Bilimler Enstitüsü
Bölüm	Tarih Bölümü
Anabilim Dalı	Yakınçağ Tarihi Anabilim Dalı
Bilim Dalı	Tarih Bilim Dalı
Tez Türü	Yüksek Lisans
Yılı	2014
Sayfa	88
Tez Danışmanları	PROF. DR. MUZAFFER TEPEKAYA 16985037368 YRD. DOÇ. DR. CENGİZ ÇAKALOĞLU 57895220952 YRD. DOÇ. DR. AYVAZ MORKOÇ 21242221084
Dizin Terimleri	
Önerilen Dizin Terimleri	
Kısıtlama	12 ay süre ile kısıtlı

Tezimin, Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi Veri Tabanında arşivlenmesine izin veriyorum. Ancak internet üzerinden tam metin açık erişime sunulmasının 09.04.2015 tarihine kadar ertelenmesini talep ediyorum. Bu tarihten sonra tezimin, bilimsel araştırma hizmetine sunulması amacı ile Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi tarafından internet üzerinden tam metin erişime açılmasına izin veriyorum.

NOT: Erteleme süresi formun imzalandığı tarihten itibaren en fazla 3 (üç) yıldır.

09.04.2014

İmza:.....

ÖNSÖZ

Osmanlı Devleti, askeri anlamda en büyük ve en hızlı yenilgisini Balkan Savaşları'nda yaşamıştır. Savaşın başlamasından neredeyse bir ay bile geçmeden Balkan topraklarının tamamı ve bütün Ege Adaları elden çıkmıştır. Devlet sadece askeri alanda değil iç politikada da çalkantılar yaşanmış ve siyasi suikastlar meydana gelmiştir.

Balkan Savaşları'nın İzmir'e yansımalarını incelememizin önemli sebeplerinden biri bu konuda yapılmış ciddi bir araştırma olmamasıdır. Balkan Savaşlarının İzmir'de önemli etkilerinin yaşanmış olması bizi bu konuda çalışmaya iten diğer bir nedendir. Ayrıca bu çalışmayı Balkan savaşların yüzüncü yıldönümüne denk gelen bir zamanda yapıyor olmamız ayrı bir özellik taşımaktadır.

Balkan Savaşları'nın İzmir'e etkilerinin araştırıldığı bu çalışmamız giriş ve iki bölümden oluşmaktadır. Giriş bölümünde, Balkan Devletleri'nin savaş öncesi durumlarını, ittifak yapma süreçlerini, savaşın nedenlerini, sonuçlarını ve savaşlar sonunda yapılan antlaşmaları ele aldık.

Çalışmamızın birinci bölümünde İzmir şehrinin Balkan Savaşları'na kadar olan döneminin kısa coğrafi, tarihi, iktisadi ve demografik yapısını ortaya koyduk. Balkan Savaşları'nın İzmir'e nasıl etkilerde bulunduğunu o dönemin kaynaklarından yararlanarak açıklamaya çalıştık. Balkan savaşlarının İzmir'e en çarpıcı etkisi buraya yaşanan göçler olmuştur. Balkan savaşları ve sonrasında İzmir'e yapılan göçler ve şehirde ortaya çıkan hastalıklar şehri oldukça etkilemiştir.

Dönemin yansımalarını görmek açısından en çok yararlandığımız kaynaklar, İzmir'de çıkan Ahenk, Anadolu ve Köylü gazeteleri olmuştur. Gazetelerin savaş döneminde İzmir'i tasvir edişi, anlama ve anlamlandırma konularına bakarsak; bu üç gazete içinde Köylü Gazetesi'nin diğer ikisine göre daha objektif davranmış olduğunu söyleyebiliriz. Ahenk Gazete'si ise diğer iki gazeteye göre dönemin İzmir'i hakkında bize en çok bilgi veren yayın olmuştur. Haftanın altı günü çıkmış olmasının yanı sıra, İzmir Kent Arşivi'nde neredeyse tamamının bulunmuş olması çalışma için çok yararlı olmuştur. Anadolu ve Köylü Gazetesi'nin az sayıda nüshaları olması ise bizi daha çok

Ahenk Gazetesi'ne yönelmiştir. Bunlara ilaveten Başbakanlık Osmanlı Arşivi, Kızılay Arşivi belgeleri ve ikinci el kaynaklardan da faydalandık.

Araştırmanın ikinci bölümünde ise; Balkan Savaşları'nın İzmir'e askeri açıdan etkileri üzerinde durduk. Seferberlik ilanı, İzmir'deki birliklerin askeri durumu, Yunanlıların İzmir'e saldırımları bölümün başlıklarından bir kaçıdır. Bu bölümde yine yerel gazetelerin yanı sıra Askeri Arşiv belgeleri de, çalışmamıza önemli yararlar sağlamıştır.

Bu çalışmamda bana her zaman yardımcı olan, çalışmalarında beni yönlendiren, danışmanım olarak bana destek olan Sayın Hocam Doç. Dr. Muzaffer TEPEKAYA'ya öncelikle teşekkür ederim. Tezimle ilgili çalışmalarında yardımlarını gördüğüm Yrd. Doç. Dr. Cengiz ÇAKALOĞLU ve Yrd. Doç. Dr. Ferhat BERBER'e teşekkürlerimi bir borç bilirim. Çalışmamın en başından beri bana her anlamda yardımcı olan aile büyüklerime, dayıma, tavsiyesini gördüğüm Muratcan GÜMÜŞLÜ'ye, hayatımda ayrı ve büyük bir yeri olan Hayriye KARA'ya teşekkür ederim. Ayrıca bütün hayatım boyunca ve yaptığım çalışmalarım sırasında benden emeklerini esirgemeyen, maddi ve manevi her zaman yanımda olan kardeşime, annem ve babama sonsuz minnettarlığımı belirtirim.

KAMİL TARANCI

MANİSA – 2014

İÇİNDEKİLER

ÖZET	II
ABSTRACT	III
YEMİN METNİ	IV
TUTANAK	V
TEZ VERİ GİRİŞ FORMU	VI
ÖNSÖZ	VII
İÇİNDEKİLER	IX
KISALTMALAR	XIII
TABLolar	XV
GİRİŞ	1
BALKAN SAVAŞLARI	1
1. Savaşların Ortaya Çıkışı ve Nedenleri	1
2. Balkan Devletleri'nin Birleşmesi	4
3. I. Balkan Savaşı	5
4. II. Balkan Savaşı	9
5. İmzalanan Barış Antlaşmaları ve Savaşların Sonuçları	10
I. BÖLÜM	
I. İZMİR	13
1. Osmanlı Hakimiyetinden Balkan Savaşları'na Kadar İzmir	13

1.1. İzmir'in Coğrafyası	13
1.2. İzmir'in İdari Taksimatı	13
1.3. İzmir'in İktisadi Durumu	14
1.4. İzmir'in Nüfusu ve Yerleşim Alanları	15
1.4.1. İzmir'de Rumların Nüfusu ve Megali İdea	18
II. BÖLÜM	
II. BALKAN SAVAŞLAR'INDA İZMİR	21
A) SAVAŞLARIN İZMİR'İN SOSYAL YAPISINA ETKİLERİ	21
1. Savaşlar Öncesi Durum ve Mitingler	21
2. Gönüllü Birlikler	23
2.1. Osmanlı Ordusu'na Katılan Gönüllü Birlikler ve Yapılan Yardımlar	23
2.2. Rumların Yunan Ordusu'na Katılmaları ve Yapılan Yardımlar	24
3. Rumların Faaliyetleri	27
4. İzmir'de Sıkıyönetimin İlan Edilmesi	28
5. Balkan Savaşları Sebebiyle İzmir'e Yapılan Göçler	31
5.1. Göçlerin Sebepleri	32
5.1.1. Yapılan Soykırımlara Dayalı Göçler	32
5.1.2. Dini Sebeplere Dayalı Göçler	34
5.1.3. Ekonomik Sebeplere Dayalı Göçler	34

5.2. Balkanlar'dan İzmir'e Yapılan Göçler	35
5.3. İzmir'e Gelen Göçmenler	36
5.3.1. Göçler Dahilinde Gelen Askerler ve Memurların Durumları	37
5.4. Göçmenlerin İskanı	38
5.5. Göçmenlerin Sevk Edilmesi	40
5.6. İskân Eden Göçmenler ve Yapılan Yardımlar	41
5.7. Göçmenlerin İzmir'deki Eğitime Etkileri ve Göçmenlerin Eğitim Durumları	42
5.8. Yapılan Yolsuzluklar	43
6. Balkan Savaşları Sonrasında İzmir'den Yunanistan'a Yapılan Rum Göçleri ve 1914 Türk-Yunan Mübadelesi Teşebbüsü	44
7. Balkan Savaşları Sebebiyle İzmir'de Sağlık Durumu	46
7.1. İzmir'de Görülen Salgın Hastalıklar	46
7.1.1. Kolera	46
7.1.2. Diğer Hastalıklar	47
7.2. Hastalıklara Karşı Alınan Önlemler	47
B) BALKAN SAVAŞLARI'NIN İZMİR'İ ASKERİ YÖNDEN ETKİLEMESİ	50
1. Balkan Savaşları'nda Seferberlik İlanı	50
2. Balkan Savaşları Sırasında İzmir'deki Askeri Birliklerin Durumu	52

3. Milli Fedai Alayı'nın Teşkili	53
4. Ege Adaları'nın İşgali	54
5. Yunan Donanmasının İzmir'e Saldırması	55
SONUÇ	58
EKLER	60
KAYNAKLAR	70

KISALTMALAR

A.	: Arşiv
A.DVN	: Divan (Beylikçi) Kalemi Defterleri
a.g.e.	: Adı Geçen Eser
a.g.m.	: Adı Geçen Makale
ATASE	: Genelkurmay Askerî Tarih ve Stratejik Etüt Daire Başkanlığı Arşivi
BHK	: Balkan Harbi Koleksiyonu
Bkz	: Bakınız
BOA	: Başbakanlık Osmanlı Arşivi
C.	: Cilt
ÇTTAD	: Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi
Çev.	: Çeviren
D.	: Dosya
DH.EUM	: Dahiliye Nezareti Emniyet-i Umumiye Müdüriyeti
DH.İD	: Dahiliye Nezareti İdare Kısmı
DH.ŞFR	: Dahiliye Nezareti Şifre Kalemi
DH.SYS	: Dahiliye Nezareti Siyasi Kısım
F.	: Fihrist
HR.SYS	: Hariciye Nezareti Siyasi Kısım
MEB:	: Milli Eğitim Bakanlığı

No: : Numara
s. : Sayfa
S. : Sayı
TDVİA : Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi
TTK : Türk Tarih Kurumu

TABLÖLAR

	<u>Sayfa</u>
Tablo 1. (Balkanlar'daki Etnik Unsurlar)	2
Tablo 2. (1912'de Aydın Vilayeti'nin Nüfusu)	18
Tablo 3. (1912'de İzmir Sancağı Nüfusu)	20
Tablo 4. (1912 Yılından İtibaren Anadolu'ya Yapılan Göçler)	32

GİRİŞ

BALKAN SAVAŞLARI

1. Savaşların Ortaya Çıkışı ve Nedenleri

Balkan Savaşları'nın çıkış nedenleri iç ve dış olarak birçok faaliyetin ürünüdür. Osmanlı Devleti'nin iç politikadaki ve diplomasideki yetersizliklerinin yanı sıra Rusya ve Avusturya-Macaristan'ın Balkan coğrafyası ve buradaki devletler üzerindeki etkileri Balkanların bir harp sahası haline gelmesindeki en büyük faktörlerdir. Ancak Balkanların bu derece kaynamasında ilk sebepler, 19. yüzyılda milletçilik akımıyla birlikte gerçekleşen bağımsızlık hareketleridir. Balkan milliyetçilikleri kendi içlerinde olduğu kadar dışarıda da geliştirilip desteklenmişlerdir.¹ Özellikle Slav kimliğinin oluşmasında Rusların, Panislavizm politikası etkili olmuştur.

1877-1878 Osmanlı-Rus Savaşı'na kadarki dönemde 1821'de çıkan Yunan ayaklanması, 1829'da Yunanlılar'ın bağımsızlıklarını kazanması ile sonuçlanmıştır. Aynı şekilde 1804'te başlayan Sırp isyanı ile de Sırp'lar 1829'da özerklik elde etmişlerdir. 1877-78 savaşında ise Rusya, Balkanlardaki Slavları kışkırtmaya devam etmiştir. Bu savaş neticesinde Ruslar Balkanlarda bağımsızlığını kazanmış küçük devletçiklerin hamisi rolünü daha kuvvetli bir şekilde sürdürmüştür.² Savaş sonunda ilk olarak Ayastefanos Antlaşması yapılmıştır ki bu anlaşma ile Sırbistan, Romanya ve Karadağ bağımsızlıklarını kazanmış ve sınırları Ege Denizi'ne dayanan, Makedonya'nın büyük bir kısmını da içine alan özerk Bulgar Prenslığı ortaya çıkmıştır. Ancak diğer devletler tarafından antlaşma kabul edilmemiş ve yeni bir antlaşma olan Berlin Antlaşması ile diğer devletler bağımsızlığını korurken, sınırları daraltılan Bulgaristan hayal kırıklığına uğramıştır.

Balkan Savaşları'nın önemli sebeplerinden biri de Makedonya meselesidir.³ Makedonya; Osmanlı Devleti'nin yaklaşık olarak Selanik, Manastır ve Kosova illerinin topraklarını kapsayan bölgeye denmekteydi.⁴ Bununla birlikte bu coğrafyada Türkler,

¹ Mehmet Okur, "Balkan Savaşları", *Balkanlar El Kitabı*, C.1, Vadi Yayınları, Ankara 2006, s. 612.

² H. Yıldırım Ağanoğlu, *Osmanlı'dan Cumhuriyet'e Balkanlar'ın Makûs Talihi - Göç*, Kum Saati Yayınları, İstanbul 2001, s.45.

³ Ağanoğlu, a.g.e., s.45.

⁴ Rifat Uçarol, *Siyasi Tarih (1789-2001)*, Der Yayınları, İstanbul 2006, s.384.

Rumlar, Bulgarlar, Sırlar, Ulahlar, Arnavutlar gibi etnik unsurlar yaşamaktaydı. İşte, etnik yapının bu durumu, Osmanlı Devleti'ni, 19. yüzyılın sonlarıyla 20. yüzyılın başlarında, çok uğraştıracak olan Makedonya Sorunu'nun ortaya çıkmasında başlıca neden olmuştur.⁵ Ancak Makedonya'da yaşayan halkın nüfusu hakkında, farklı görüşler mevcuttur.

Müfettiş Hüseyin Hüseyin Hilmi Paşa tarafından yapılan bir istatistiğe göre nüfus şu şekildedir:⁶

Müslüman; 1.508.507, Bulgar; 896.497, Rum; 307.000, Sırp; 100.717, Ulah; 99.000

Bu verilere göre Makedonya'daki nüfus çoğunluğu Müslümanlara aittir. Diğer taraftan Aram Andonyan'ın verdiği bilgilere bakarsak⁷, Bulgaristan, Sırbistan ve Yunanistan'ın bu bölge için farklı nüfus istatistikleri çıkarttıklarını görürüz.

(Tablo 1 – Balkanlar'daki Etnik Unsurlar)

	Sırp Listesi	Bulgar Listesi	Yunan Listesi
Türk	231.400	489.664	576.600
Bulgar	57.600	1.184.036	454.700
Sırp	2.048.320	700	454.700
Rum	201.140	222.152	656.300
Arnavut	165.620	124.211	-
Ulah	74.465	77.267	41.200
Karışık	101.875	147.244	91.700
TOPLAM	2.880.420	2.245.274	1.820.500

⁵ Uçarol, a.g.e., s.384.

⁶ Enver Ziya Karal, *Osmanlı Tarihi*, C.8, TTK, 6. Baskı, Ankara 2007, s.148.

⁷ Aram Andonyan, *Balkan Savaşı*, Aras Yayıncılık, İstanbul 1999, s.84.

Tablodaki istatistiklere bakarak, her devletin kendi yararına uygun oluşturulmuş bir nüfus toplamı ortaya çıkmaktadır. Böylece Balkan Devletleri'nin Makedonya üzerindeki emelleri ve sınırlarını bu bölge üzerinde genişletecekleri görülecektir. Ancak Balkan Devletleri'nin asıl amaçları, Osmanlı İmparatorluğu'nun Avrupa'da kalan topraklarını, yani Balkanlar'ı ele geçirmektir.⁸

23 Temmuz 1908'de II. Meşrutiyet ilan edilmiş ve 24 Temmuz'da da anayasa yürürlüğe konulmuştur. Bu arada Osmanlı Devleti II. Meşrutiyet sonrası seçimlerle uğraşırken, fırsattan istifade eden Avusturya 5 Ekim 1908'de Bosna Hersek'i ilhak ettiğini açıklamıştır.⁹ Aynı gün Girit adası da Yunanistan ile birleştiğini ilan etmiştir.¹⁰ Bulgar Prensiği ise, Osmanlı Devleti'nden ayrıldığını¹¹ yani 6 Ekim'de bağımsızlığını ilan etmiş ve yeni Balkanlar'da yeni bir bağımsız devlet daha ortaya çıkmıştır. Osmanlı Devleti bütün bunlarla uğraşırken, 31 Mart Vak'ası meydana gelmiş (13 Nisan 1909), II. Abdülhamit'in tahttan indirilmesiyle, İttihatçılar ülkede yeni bir baskı rejimi kurarak, kendilerine muhalif olan bir grubun ortaya çıkmasına sebep olmuşlardır.¹² Öte yandan, Nisan 1910'da çıkan Arnavut isyanları da Osmanlı Devleti'nin gücünü zayıflatan ve düşmanlarına cesaret veren bir hadise olarak ortaya çıkmıştır.¹³ 29 Eylül 1911'de ise İtalya, Osmanlı Devleti'nin Kuzey Afrika'da son toprağı olan Trablusgarp'a saldırdı. Bununla birlikte savaş Ege Denizi'ne sıçramış ve On iki ada İtalya tarafından işgal edilmiştir. Neticede Osmanlı Devleti'nin İtalya'ya karşı mağlup olması Balkan Devletleri'nin Osmanlı'ya karşı birleşmelerinde ve savaşın çıkışında önemli bir etken olmuştur.¹⁴ Bunlardan başka, İttihat ve Terakki, 3 Temmuz 1910'da, Balkan uluslarının aralarında anlaşmazlıklara sebep olan Kiliseler Kanunu'nu çıkartarak, bu anlaşmazlığı ortadan kaldırdılar. Bu anlaşma ile Balkan uluslarının aralarında bir husumet kalmamış ve ortak hareket etmelerine de ortam sağlamıştır. Bu da, savaşın en önemli sebeplerinden biri olmuştur.

⁸ Hans Rohde, *Asya İçin Mücadele-Şark Mes'elesi*, İstanbul 1932, s.33-34'den; Uçarol, a.g.e., s.429.

⁹ Ahmet Halaçoğlu, *Balkan Harbi Sırasında Rumeli'den Türk Göçleri (1912-1913)*, TTK, Ankara 1995, s.11.

¹⁰ Halaçoğlu, a.g.e., s.11.

¹¹ Yılmaz Öztuna, *93 ve Balkan Savaşları, Avrupa Türkiye'sini Kaybımız, Rumeli'nin Elden Çıkışı*, Ötüken Yayınları, İstanbul 2013, s.77.

¹² Halaçoğlu, a.g.e., s.11.

¹³ Halaçoğlu, a.g.e., s.11-12.

¹⁴ Ağanoğlu, a.g.e., s.48.

2. Balkan Devletleri'nin Birleşmesi

Yukarıda belirttiğimiz üzere Balkan devletlerinin aralarında birleşmesinde ve bir an önce Osmanlı Devleti'ne savaş ilan etmelerinde nedenler vardı. Bilindiği gibi Osmanlı Devleti'nin Trablusgarp Savaşı sırasında İtalya ile meşgul olması, Balkan devletlerinin başkentlerinde hem bir takım korkuları hem de umutları kamçılıyordu. Belgrad'ta, Avusturya'nın Yeni Pazar Sancağı'nı ele geçirmek için durumdan faydalanacağı korkusu; Sofya'da, bir Türk saldırısı korkusu; Çetine de, Arnavutluk'tan toprak kazanma umutları; Atina'da, Girit'in resmen ilhakı umutları ve İtalyanların Oniki Ada dışındaki Ege Adaları'nı da işgal etme korkusu vardı.¹⁵ Bunun dışında Arnavutluk ve Yemen'de isyanlar mevcuttu.

Tüm bu dış olayların yanında devlet içinde çekişmeler yaşanmaktaydı. İttihat ve Terakki Fırkası iktidarının yönetimde baskı yoluna sapması ve ülke sorunlarının çözülmesinde beklenen başarıyı gösterememesi, 1910 yılının ilk aylarından itibaren Mebusan Meclisi içinde, dışında ve orduda güçlü bir muhalefetin doğmasına ve gelişmesine neden olmuştur.¹⁶ Zamanla İttihatçılar üstünlüklerini kaybettiler ve 22 Temmuz 1912'de Gazi Ahmet Muhtar Paşa'nın sadrazam olduğu, tarafsız Büyük Kabine kurulmuştur.¹⁷

Osmanlı Devleti'nin iç ve dış siyasetle bu derecede yoğun iken Balkan devletlerinin birleşme faaliyetlerini görmediğini söyleyebiliriz. Zira bazı diplomatik ve askeri hatalar bunu bize göstermektedir. Hükümet, 29 Temmuz 1912'de, Balkan ittifakını el altından destekleyen Rusya'nın savaş olmayacağı konusunda Hariciye Nazırı Noradungiyan Efendi'ye verdiği talimata güvenerek Rumeli'deki 120 tabur talimli askerini terhis eder.¹⁸ Terhis edilen ordunun tekrar askere çağırılması uzun zaman alacağından, askeri anlamda büyük bir hata yapılmıştır.

Sırbistan, ağır top bakımından sıkıntıdaydı ve bir kara devleti olduğundan hiç bir devlet kendi topraklarından geçirilerek Sırbistan'a ağır silah sevkine izin vermemiştir.¹⁹ Bu

¹⁵ Necdet Hayta, "Balkan Savaşları Sırasında Ege Adaları Sorunu", *Dokuzuncu Askeri Tarih Semineri Bildirileri*, C.2, Genelkurmay Basımevi, Ankara 2006, s.255.

¹⁶ Uçarol, a.g.e., s.433.

¹⁷ Uçarol, a.g.e., s.434.

¹⁸ Cevdet Küçük, "Balkan Savaşı", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, C.5, İstanbul 1992, s.23. Ayrıca; 120 tabur askerin sayısı hakkında farklı rakamlar verilmektedir. Rifat Uçarol, bu sayı için 65.000, Ahmet Halaçoğlu 75.000, Enver Ziya Karal ise 100.000 olarak vermişlerdir. Bkz. Uçarol, a.g.e., s.435; Halaçoğlu, a.g.e., s.14; Karal, *Osmanlı Tarihi*, C.9, TTK, Ankara 1999, s.298.

¹⁹ Öztuna, a.g.e., s.97.

sevkiyat sıkıntısı ise Osmanlı Devleti eliyle sağlanmıştır. Son model ağır topların Osmanlı'nın Selanik limanına çıkartılmasına, Türk demiryolları ile Belgrat'a taşınmasına izin vermiştir.²⁰ Ve bu topların Osmanlı Devleti'ne karşı doğrultulacağını da tahmin edebiliriz.

Askeri hataların yanında diplomaside de Balkan devletlerine karşı bir yanlışlık söz konusudur. Nitekim Hariciye Nazırı Asım Bey, 15 Temmuz 1912'de harbin patlamasından tam 3 ay, 3 gün önce, Osmanlı parlamentosunda dış durumu açıklarken ünlü:

"Balkanlar'dan imanım kadar eminim." tarihi cümlesini telaffuz etmiştir.²¹

Tüm bu gelişmelerle birlikte Balkan devletlerinin de kendi aralarında anlaşması kaçınılmaz olmuştur. Balkan devletlerinin aralarında birleşmesinde Rusya aktif bir rol oynamıştır.²² İlk olarak 13 Mart 1912'de Sırp-Bulgar ittifak antlaşması imzalanmıştır.²³ Bu ittifakı 29 Mayıs 1912'de Bulgar-Yunan ittifakı izlemiştir. Hemen sonra ise 6 Ekim 1912'de Karadağ-Sırbistan ittifak antlaşması imzalanmıştır.²⁴

Muhalefette bulunan İttihat ve Terakki de muhakkak bir mağlubiyet yüzünden hükümetin düşmesini sağlamak için şiddetli harp taraftarlığına başladı ve Darülfünun öğrencilerini kışkırtarak savaş lehinde gösteriler yaptırdı.²⁵

3. I. Balkan Savaşı

8 Ekim 1912'de Karadağ'ın Osmanlı Devleti'ne karşı savaş ilan etmesiyle Balkan Savaşları'nın ilk kısmı başladı. Nitekim Balkanlar'daki durumun bu şekilde şiddetlenmesi üzerine, Osmanlı Devleti'nin Balkanlıları yenebileceğini düşünen Avusturya ve Rusya, bütün büyük devletler adına, 8 Ekim 1912'de bir bildiri yayınlarak, Osmanlı Devleti ile Balkan devletleri arasında savaş çıkacak olursa, bu savaşın sonunda Rumeli'de sınır değişikliğini kabul etmeyeceklerini, yani Balkanlar'da statükonun devam edeceğini

²⁰ Öztuna, a.g.e., s.98.

²¹ Öztuna, a.g.e., s.100.

²² Fahir Armaoğlu, *Siyasi Tarih 1789-1960*, Ankara 1973, s.333.

²³ Armaoğlu, a.g.e., s.334.

²⁴ Halaçoğlu, a.g.e., s.12-13.

²⁵ Küçük, a.g.m., s.23.

açıkladılar.²⁶ Hemen sonra diğer müttefikler de 13 Ekim'de ortak bir nota vererek Rumeli'nin milliyet esasına göre muhtariyete ayrılmasını istediler.²⁷ Ancak Osmanlı bu istekleri kabul etmedi. Bunun üzerine de 17 Ekim'de Sırbistan ve Bulgaristan, 19 Ekim'de de Yunanistan Osmanlı Devleti'ne savaş ilan ettiler.

Türk ordusunun müttefik Balkan devletlerine karşı savaşı iki cephede gerçekleştirildi. Doğu cephesinde Bulgaristan ile Batı cephesinde ise Karadağ, Sırbistan ve Yunanistan ile mücadele edildi. Savaşta Türk ordusunun Rumeli'de nasıl konuşlandığına ana hatları ile bakarsak:²⁸

1- Abdullah Paşa komutasında Doğu ordusu adıyla Doğu Trakya'da, Edirne-Kırklareli dolaylarında ve bu hattın gerisinde dört kolordu ve Şükrü Paşa komutasında Edirne garnizonu.

a) Daha batıda Kırcaali ile Paşmaklı dolaylarında Filibe'yi ve Filibe-Edirne demiryolunu tehdit edebilecek bir durumda Ali Yaver Paşa komutasında 15-16.000 kişilik bir mürettep kolordu.

2- Ali Rıza Paşa komutasında Batı ordusu:

a) Bu ordunun ana kısmı İştîp-Üsküp dolaylarındadır ve Vardar ordusu adıyla Zeki Paşa komutasındadır. Ordunun sağ kolu Bergalniça ve Struma ovalarına ve sol kolu Priştine dolaylarına kadar yayılmaktadır.

b) Batı ordusunun başka iki kısmından biri Tahsin Paşa komutasında Kozana-Alasonya dolaylarında ve öbürü Esat Paşa'nın komutasında Yanya bölgesinde bulunuyordu.

c) Yine Batı ordusuna bağlı olmak üzere İşkodra dolaylarında Karadağ'a karşı koymak üzere Hasan Rıza Paşa komutasında küçük bir kuvvet vardır.

d) Bunlardan başka yine Batı ordusuna bağlı olarak Yenipazar, Taşlıca, Gosine, Yakova bölgelerinde de dağınık kuvvetler vardır.

²⁶ Halil Menteşe, "Hatıraları", *Cumhuriyet*, 27 Ekim 1946, Tefrika 14'den; Uçarol, a.g.e., s.436-37.

²⁷ Küçük, a.g.e., s.24.

²⁸ Yusuf Hikmet Bayur, *Türk İnkılabı Tarihi*, C.2, Kısım 2, TTK, Ankara 1991, s.19-20.

Balkan Savaşı'nın başlamasıyla Osmanlı ordusunun bir kolu, hemen Filibe'ye hücum ederek, Edirne karşısındaki Bulgar ordusunun arkasını çevirmek istedi. Fakat 19-20 Ekim tarihleri arasında yapılan savaşlarda yenilerek geri çekildi.²⁹ Bunun akabinde henüz hazırlıklarını tamamlamayan Doğu ordusu harekete geçti ve 22-23 Ekim'de Bulgarlar ile Kırklareli Savaşı yapıldı ancak Bulgarlar burada bir süre tutulabildiyse de Mahmut Muhat Paşa komutasındaki 3. Kolordu bozguna uğrayarak geri çekilmiştir. Kolorduya Lüleburgaz'a çekilme emri verilir.³⁰ 28 Ekim - 2 Kasım tarihleri arasında yapılan Pınarhisar-Lüleburgaz savaşlarının da kaybedilmesiyle, mevcudu 100.000'i aşkın ordu ve peşindeki muhacirler 100 km. gerideki Çatalca hattına kadar geri çekilmişlerdir.³¹ Yani Bulgarlar İstanbul'a adamakıllı yaklaşmışlardır.³² 18 Kasım'da yapılan Çatalca Savaşı ile Bulgar ordusu durdurulmuştur. Bulgarların İstanbul'a bu derecede yakınlaşmaları Büyük Devletleri endişelendirmiştir. Önlem almak amacıyla 18 Kasım'da yabancı savaş gemilerince İstanbul'a 2.275 asker çıkarılmıştır.³³ Şükrü Paşa komutasındaki Edirne ise Bulgar saldırılarına uzun süre direnmiştir.

23 Ekim 1912'de saldırıya başlayan Sırp ordusu Kumanova Meydan Muharebesini kazanmış ve Batı ordusu geri çekilmeye başlamıştır. 26 Ekim'de Sırlar Üsküp'e girmişler,³⁴ ardından Kırçova-Pirlepe savaşlarının kaybedilmesiyle de Sırlar Manastır'ı işgal etmişlerdir.³⁵

8 Kasım'da Selanik şehri hiç bir direniş göstermeden Yunanistan'a teslim oldu. 6 Mart 1913'te ise Yanya Osmanlı'nın elinden çıkmıştır. Ayrıca donanmaları ile Bozcaada, Limni, Sakız, Midilli, Semadirek ve Taşoz adalarını da işgal ettiler.³⁶ Daha sonra diğer adalarda işgal edilmiş ve Ege Denizi'nin kontrolü Yunanlılar'a geçmiştir.

Savaşı ilk ilan eden Karadağ ise, İşkodra önlerinde durduruldu. Karadağ ordusu burada Nisan ayının sonlarına kadar tutulmuştur. İşkodra'yı savunan Hasan Rıza Paşa, 22 Nisan 1913'te Esad Toptani Paşa tarafından suikastle öldürülmüştür ve 23 Nisan'da da

²⁹ Uçarol, a.g.e., s.438.

³⁰ Ağanoğlu, a.g.e., s.52.

³¹ Ağanoğlu, a.g.e., s.52.

³² Armaoğlu, a.g.e., s.339.

³³ *Türk Silahlı Kuvvetleri Tarihi, Balkan Harbi - Birinci Çatalca Muharebesi*, C.2, Kitap 1, Ankara 1983, s.171.

³⁴ Halaçoğlu, a.g.e., s.16.

³⁵ Ağanoğlu, a.g.e., s.52.

³⁶ Armaoğlu, a.g.e., s.339.

şehri Karadağ'a teslim etmiştir.³⁷ Esad Paşa'nın böyle bir faaliyette bulunmasının sebebi, Arnavutluk Kralı olabilmesi için, Karadağ Kralı tarafından desteklenecek olmasıdır.³⁸

Bu gelişmelerle birlikte Arnavutluk 28 Kasım 1912'de bağımsızlığını ilan etti. Osmanlı Devleti'nin bu durumu karşısında Ahmed Muhtar Paşa sadâretten çekildi ve yerine 29 Ekim 1912'de Kamil Paşa görevi devraldı.³⁹ Bulgarların Çatalca'da durdurulmasıyla da 3 Aralık 1912'de ateşkes anlaşması imzalandı.⁴⁰ Görüşmelerin devam ettiği bir sırada Balkan yenilgisini iç politika malzemesi yapan İttihat ve Terakki Fırkası Bâb-ı Alî Baskını ile yönetimi ele geçirdi.⁴¹ (23 Ocak 1913) Başkumandan Nazım Paşa öldürülmüş ve Mahmud Şevket Paşa sadârete getirilmiştir.

17 Aralık 1912'de Londra'da "Büyükelçiler Konferansı" adıyla uluslararası bir konferans başladı. Edirne'yi kurtarma amacıyla, 8 Şubat 1913'te Şarköy'e başarısız bir çıkarma harekâtı yapıldı. Ancak yenilgiden sonra 26 Mart 1913'te Edirne düştü ve büyük devletlerin baskısıyla 30 Mayıs 1913'te Londra Antlaşması imzalandı.⁴² Bu antlaşma ile:

- 1- Osmanlı Devleti'nin batı sınırı Midye-Enez hattı olmuştur.
- 2- Osmanlı Devleti, Arnavutluk sınırının çizilmesi ve Arnavutluk'la ilgili bütün işlerin çözümünü ve Ege Adaları'nın geleceği Büyük Devletler'in onayına bırakmıştır.
- 3- Yunanistan; Selanik, Güney Makedonya ve Girit'i alacaktır.
- 4- Bulgaristan; Kavala, Dedeağaç ile birlikte, bütün Trakya'yı sınırları içerisine alacaktı.
- 5- Sırbistan; Orta ve Kuzey Makedonya'ya sahip olacaktır.
- 6- Osmanlı Devleti ile Balkan Devletleri savaşın ortaya çıkardığı mali sorunların, temsilcilerinin katılacağı uluslararası bir konferansta çözülmesini kabul ettiler.⁴³

Bu antlaşma ile Osmanlı Devleti'nin batıda sadece Bulgaristan ile sınırı kalmıştı. Ayrıca Ege Denizi'ndeki avantajını da tamamen kaybetmiştir. Bulgaristan, Ege Denizi'ne

³⁷ Öztuna, a.g.e., s.179.

³⁸ Ağanoğlu, a.g.e., s.51.

³⁹ Halaçoğlu, a.g.e., s.18.

⁴⁰ Uçarol, a.g.e., s.439.

⁴¹ Küçük, a.g.e., s.24.

⁴² Ağanoğlu, a.g.e. s.55.

⁴³ Karal, a.g.e., s.337, Uçarol, a.g.e., s.441.

çıkıyor ve Batı Trakya'yı hâkimiyeti altına alıyordu. Yunanistan ise, kuzeye doğru genişlemiş Selanik gibi ticari açıdan önemli bir limana sahip olmuştur. Sırbistan da Makedonya topraklarından önemli yerler elde etmiştir.

4. II. Balkan Savaşı

Yukarıda belirttiğimiz nedenlerle Osmanlı Devleti'nin savaşlarda hızlı yenilgisi ve bu coğrafyadan çekilmesi Balkan topraklarında büyük bir boşluk oluşturmuştur. Balkan Devletleri'nin savaş öncesi yaptığı planlar ile savaş sonucunda ortaya çıkan toprak bölüşümü müttefikleri tatmin etmemiş diyebiliriz. Müttefiklerin planına göre, Yunanistan ve Sırbistan Türk Ordusu'nu Makedonya'da tutacak ve Arnavutluk'tan gelebilecek yardımı engelleyecekti. Yunan donanması da Anadolu ve Rumeli arasındaki deniz trafiğini kontrol edecek ve böylece Makedonya'ya birlik gönderilmesini önleyecekti.⁴⁴ Savaş esnasında olaylar müttefikler için kolayca gelişmiş, Sırbistan ve Yunanistan, Makedonya'yı rahatlıkla işgal ederken Bulgaristan Çatalca hattında tutularak, Makedonya'nın paylaşmasına katılamamıştır. Yapılan anlaşmaya göre Sırlar, Bulgarlara Makedonya'dan toprak vermişlerdir fakat bunu az bulan Bulgaristan daha fazla pay istemektedir.⁴⁵ Özellikle Selanik'in kendilerinden önce Yunanistan tarafından işgal edilmesi müttefiklerin zaten iyi olmayan ilişkilerini bozmuştur. Ayrıca Bulgarlar Ege Adaları'na göz koymuşlardır. Örneğin, Semadirek Adası'nı işgal etmek istemişler ancak Yunanlılar tarafından engellenmişlerdir.⁴⁶

Sırbistan ve Yunanistan'a göre Bulgaristan'ın büyüyerek, Ege Denizi'ne çıkması bu iki devleti rahatsız etmiştir. Yunanlılar bütün Ege kıyılarına göz koymuşlar ve buraları tabii toprakları sayıyorlardı. Halbuki Batı Trakya'yı Bulgaristan almıştı.⁴⁷ Romanya ise bölgede dengenin bozulduğundan şikâyetçiydi ve Bulgaristan ile aralarında anlaşmazlık konusu olan Dobruca'yı istiyordu.⁴⁸

Bulgaristan'ın bu rahatsız eden genişlemesine karşı, Sırbistan ile Yunanistan, Haziran 1913'te aralarında anlaştılar. Karadağ ise, daha 20 Haziran'ın ortalarında, savaş

⁴⁴ Hayta, a.g.m., s.257.

⁴⁵ Uçarol, a.g.e., s.442.

⁴⁶ Anadolu, 29 Nisan 1329 (9 Mayıs 1913), s.2.

⁴⁷ Armaoğlu, a.g.e., s.344.

⁴⁸ Uçarol, a.g.e., s.442.

çıkarsa Sırbistan ve Yunanistan'la birlik olacağını bildirmişti.⁴⁹ Bulgaristan, bu iki devlete iyice hazırlanmadan darbeyi indirmek için 29-30 Haziran'da Sırbistan ve Yunanistan'a karşı taarruza geçti.⁵⁰ Fakat Bulgaristan'ın hesapları yanlış çıkarak, her yerde eski müttefikleri olan Sırp ve Yunan orduları tarafından bozguna uğratıldı. Bu arada, Romanya da durumdan istifade ederek, 300.000 kişilik bir ordu ile kuzeyde Tuna ve Dobruca üzerinden harekete geçti ve Tutrakan-Balçık hattına kadar olan bölge ile Bulgar Dobruçası'nı işgal etti.⁵¹

Müttefiklerin Sofya'ya doğru ilerledikleri bir sırada İttihat ve Terakki yönetimi fırsattan faydalanarak Edirne'yi kurtarmak üzere harekete geçti.⁵² Devletlerle savaşta olan Bulgaristan'ın güçsüz bıraktığı Edirne hiç bir direniş görülmeden 21 Temmuz'da Bulgarlar'dan geri alındı.⁵³ Balkan Savaşları'nın ikinci kısmı ise, Bulgaristan'ın yenilgisiyle sonuçlandı.

5. İmzalanan Barış Antlaşmaları ve Savaşların Sonuçları

Balkan Savaşları'nı kesin olarak sona erdiren barış antlaşmaları iki kısımdır. Birincisi, Balkan devletlerinin kendi aralarında imzaladıkları barış; ikincisi de, Osmanlı Devleti'nin ayrı ayrı Balkan Devletleri ile imzaladığı nihaî barışlardır.⁵⁴

Balkan Devletleri'nin 10 Ağustos 1913'te imzaladıkları Bükreş Barış Antlaşması'na göre:⁵⁵

1- Bulgaristan; Silistre, Tutrakan ve Güney Dobruca'nın büyük bir kısmını Romanya'ya verdi.

2- Yunanistan; Epir'in tamamını, Selanik, Drama, Kavala ile birlikte Güney Makedonya'nın büyük bir kısmını aldı.

3- Sırbistan'a; Manastır, İştıp, Üsküp ve Priştine verildi.

⁴⁹ Bayur, a.g.e., s.394.

⁵⁰ Armaoğlu, a.g.e., s.344.

⁵¹ Halaçoğlu, a.g.e., s.20-21.

⁵² Küçük, a.g.e., s.24.

⁵³ Küçük, a.g.e., s.24.

⁵⁴ Armaoğlu, a.g.e., s.346.

⁵⁵ Okur, a.g.m., s.619-620.

4- Karadağ; Plevne ve Cakova'yı aldı.

5- Bulgaristan'a; Makedonya'nın küçük bir bölümü ile Dedeağaç bölgesi bırakıldı.

Bu antlaşmayla Bulgaristan'ın I. Balkan Savaşı'nda elde ettiği topraklar elinden çıkmış, büyük toprak kaybı yaşamıştır. Yalnızca Dedeağaç ile Ege Denizi'ne sınırı kalmıştır.

Barış antlaşmalarının ikinci kısmı ise 29 Eylül 1913'te Osmanlı ve Bulgaristan arasında İstanbul Antlaşması ile başlamıştır. Bu barışa göre, Türk-Bulgar sınırı genel olarak Meriç Nehri'dir.⁵⁶ Ayrıca bu barışta Bulgaristan'da kalan Türkler hakkında da maddeler konulmuştur.⁵⁷ Osmanlı Devleti ile Yunanistan arasındaki barış ise Ege Denizi'ndeki adalar yüzünden gecikmiştir. Yunanistan'ın I. Balkan Savaşı'nda işgal etmiş olduğu adaları Osmanlı Devleti Yunanistan'a terk etmek istemiyordu.⁵⁸ Ortaya çıkan gerginlik Büyük Devletler'in araya girmesiyle önlendi ve iki devlet arasında 14 Kasım 1913'te Atina Antlaşması imzalandı. Ancak bu barış antlaşmasında adalar meselesine hiç değinilmemiştir. Çünkü mesele, Londra Konferansı'nda çözüme kavuşmamıştır. Bu antlaşmada ise; Yunanistan'da kalan Türklerin hakları görüşülmüştür.⁵⁹

Şubat 1914'te Adalar meselesi çözüme kavuşturulmuş ve konferansın kararına göre; Meis Adası hariç, İtalya'nın işgal ettiği adalar İtalya'da, İmroz ve Bozcaada hariç, Yunanistan'ın işgal ettiği adalar Yunanistan'da kalacaktır. I. Dünya Savaşı çıktığı için devletlerle herhangi bir antlaşma imzalanmamıştır. Kesin olarak, Ege Adaları üzerindeki Osmanlı egemenliği 24 Temmuz 1923'te imzalanan Lozan Barış Antlaşması ile sona ermiştir.⁶⁰

Sırbistan ile 13 Mart 1914'te İstanbul Antlaşması imzalanmıştır. Sırbistan'la Osmanlı Devleti'nin ortak sınırı olmadığı için, bu barış antlaşmasında bir sınır meselesi söz konusu olmamıştır. Diğer antlaşmalarda olduğu gibi Sırbistan'da kalan Türkler'in hakları tespit edilmiştir.⁶¹

⁵⁶ Armaoğlu, a.g.e., s.347.

⁵⁷ Antlaşma metni için bkz. Nihat Erim, *Devletlerarası Hukuku ve Siyasi Tarih Metinleri*, C.1, TTK, Ankara 1953, ss. 457-476.

⁵⁸ Okur, a.g.m., s.620.

⁵⁹ Antlaşma metni için bkz. Nihat Erim, a.g.e., ss.477-488.

⁶⁰ Ali Fuat Örenç, *Yakındönem Tarihimizde Rodos ve Oniki Ada*, Doğu Kütüphanesi, İstanbul 2006, s.175.

⁶¹ Armaoğlu, a.g.e., s.348. Ayrıca antlaşma metni için bkz. Erim, a.g.e., ss. 489-497.

Balkan Savaşları, Osmanlı tarihinin en büyük yenilgilerinden biridir. 1699 tarihindeki Karlofça Antlaşması'yla başlayan gerileme ve toprak kaybı, Balkan Savaşları'nda bu bölgenin neredeyse tamamının elden çıkmasıyla son bulmuştur.⁶² Bunun dışında Osmanlı Devleti savaştan 150.000 ölü ve yaralı ile çıkmıştır.⁶³ Bu savaşlar sonucunda, I. Dünya Savaşı'na kadar sadece Yunanistan'ın idaresine giren Trakya, Makedonya ve Epir'den Osmanlı ülkesine 200.000'den fazla Türk göçmeni gelmiştir.⁶⁴

Savaşlarda Balkan topraklarının elden çıkmasının yanı sıra Ege Adaları da Yunanistan'ın eline geçmiştir. Böylece Yunanistan Balkanlar'da daha fazla büyüymeyeceğinin bilincinde olarak gözünü İzmir ve Anadolu kıyılarına dikmiştir.⁶⁵

⁶² Oya Dağlar Macar, *Balkan Savaşları'nda Salgın Hastalıklar ve Sağlık Hizmetleri*, Libra Yayıncılık, İstanbul 2009, s.47.

⁶³ Halaçoğlu, a.g.e., s.25.

⁶⁴ Halaçoğlu, a.g.e., s.26.

⁶⁵ Ağanoğlu, a.g.e., s.56.

I. İZMİR

1. Osmanlı Hâkimiyetinden Balkan Savaşlarına Kadar İzmir

1.1. İzmir'in Coğrafyası

İzmir şehri, Batı Anadolu'da Ege Denizi'nin, Anadolu içlerine kadar sokulan ve aynı adı taşıyan İzmir Körfezi üzerinde kurulmuştur.⁶⁶ İzmir ilinin başlıca yer şekillerini Batı Anadolu kıyılarına dik olarak uzanan dağlarla, bunları birbirinden ayıran ve aynı yönde uzanan ovalar oluşturur. Körfezin bu şekli, şehrin denizden gelecek saldırılara karşı yüzyıllar boyunca korunmalı durumda yaşamasını sağlayan önemli coğrafi bir faktör olmuştur.⁶⁷

İzmir Körfezi'nin dik açılı dönemeç kesiminde Uzunada, Hekim Adası ve daha küçük bazı adaların bulunması, şehrin açık denizden gelmesi muhtemel saldırıların önceden fark edilebileceği tabii bir avantaj sağlamıştır.⁶⁸

Şehir kuzeyde Yamanlar Dağı, kuzeydoğuda Manisa Dağı, doğuda Nif Dağı, güneyde Kızıldağ, gibi dağlarla çevrilidir. Etrafının dağlarla çevrili olmasına rağmen, dağlar arasında geçilebilecek geçitlerin bulunmasıyla Anadolu'nun iç kısımlarına ve İstanbul'a bağlanmaktadır.

1.2. İzmir'in İdari Taksimatı

İzmir ilk olarak 1390 senesinde Yıldırım Bayezid tarafından Osmanlı egemenliği altına alınmıştır. Fetret Devri sebebiyle 1403'de Cüneyd Bey'in eline geçen şehir, 1426 yılında tekrar Osmanlı Devleti hâkimiyetine girmiştir.

İzmir, Osmanlılar'ın idaresine geçtikten sonra Aydın sancağına bağlı bir kazanın merkezi haline geldi. Kaza kuzeyde Karşıyaka, doğuda Bornova, Buca, güneyde Torbalı, batıda Çeşme, Seferihisar ve Karaburun'u içine alıyordu ve merkezi İzmir kadısının

⁶⁶ Tuncer Baykara, *İzmir Şehri ve Tarihi*, İzmir 1974, s.22.

⁶⁷ Mübahat Kütükoğlu, "İzmir", *TDVİA*, C.23, İstanbul, 2001, s.515.

⁶⁸ Kütükoğlu, a.g.m., s.515.

ikametgâhı olan İzmir şehri idi.⁶⁹ İzmir, Kanuni döneminden sonra “Cezair-i Bahr-i Sefid” eyaletine bağlı “Sığla Sancağı” olarak kayıtlarda yer almıştır.⁷⁰ 19. Yüzyılda Aydın eyaletine bağlandı ve 1841’den itibaren zaman zaman eyaletin merkezi oldu.

Osmanlı Devleti döneminde İzmir Sancağı yönetsel bakımdan on iki kazaya ayrılıyordu. Ayrıntılı olarak, İzmir sancağının kuzey kesiminde Bergama, Foça ve Menemen kazaları; orta kesiminde İzmir, Urla, Karaburun, Çeşme ve Seferihisar kazaları ve son olarak güney kesiminde kıyı kazası Kuşadası ile anakara kazaları Bayındır, Ödemiş ve Tire bulunuyordu.⁷¹

1.3. İzmir’in İktisadi Durumu

Liman şehri olması ile Osmanlı Devleti’nin ve bölgenin en önemli ticaret merkezlerinden biri haline gelmiştir. 1522’de Rodos, 1566’da Sakız Adaları’nın fethi ile Akdeniz ve Ege sahilleri güvenli bir ticaret merkezi konumuna gelmiştir. Bu gelişme ile birlikte Sakız Adası ticaret limanı olarak Osmanlı Devleti’nin önemli merkezlerinden biri olmuştur. Bu dönemde ticari açıdan önemli olmayan İzmir, zamanla yabancı tüccarların tercihi olmuştur. 16. yüzyılda İzmir limanında en çok görülen gemiler Venedik, Ceneviz ve Dubrovnik bandıralı idi.⁷² 18. Yüzyılda bölgedeki ticarete Fransa, en büyük payı elinde tutuyordu. İngiltere’nin bölgeyle olan ticareti Levant Company elindeydi.⁷³

İzmir’in o dönemdeki ticaret hayatını hareketlendiren faktörlerden bir başkası da 17. yüzyıla kadar Halep-İskenderun yoluyla Avrupa’ya giden İran ipeği, bu yüzyılın ikinci yarısında yön değiştirip Erzurum-Tokat yoluyla İzmir’e gelerek buradan Avrupa’ya sevk edilmeye başlandı.⁷⁴ İzmir’de ticaret hareketlerinin yoğunlaşması ile birlikte Osmanlılar

⁶⁹ Kütükoğlu, a.g.m., s.519.

⁷⁰ Sabri Sürgevil, *II. Meşrutiyet Döneminde İzmir*, İzmir Büyükşehir Belediyesi Kültür Yayını, İzmir 2009, s.16.

⁷¹ Tüccarzâde İbrahim Hilmi, *Memâlik-i Osmaniye Ceb Atlası*, İstanbul 1323 (1907), s.182; Georgios Nakracas, *Anadolu ve Rum Göçmenlerin Kökeni*, Çev. İbrahim Onsunoglu, Kitabevi, İstanbul 2005, s.64.

⁷² Kütükoğlu, a.g.m., s.521.

⁷³ Sabri Sürgevil, a.g.e., s.17.

⁷⁴ Kütükoğlu, a.g.m., s.521.

tüccarları çekebilmek için İzmir’de bir takım bayındırlık atılımlarına girmeye başladılar. Bunlardan bir tanesi liman ağzında Sancak Kalesi’nin yapımıdır.⁷⁵

19. yüzyılın başlarında ve sonrasında İzmir ticaretinde İngilizler hep ilk sırada olmuştur. Özellikle, Batı Anadolu’ya demiryollarının girmesiyle, yeni ve ucuz ulaşım olanaklarının yaratılması, İngiltere’nin bölgedeki siyasal etkisini güçlendirip, İngiltere için yeni bir “Nüfuz Alanı”nın ortaya çıkmasına neden olmuştur ve İzmir ile hinterland arasındaki mal akımını hızlandırarak, İngiliz mallarının daha geniş bir alanda kolaylıkla satılmasını sağlamıştır.⁷⁶ 19. yüzyılın ikinci yarısında genellikle Avusturya, İngiltere’den sonra ikinci sırayı aldı. Fransa bazı yıllar hariç Avusturya’dan sonra üçüncü sıradaydı.⁷⁷

Yabancı devletlerin İzmir’deki konumu ve ticareti ellerine geçirmeleriyle ortaya çıkan görüntüsü I. Dünya Savaşı’na doğru Almanya lehine değişmeye ve gelişmeye başlamıştır. Alman emperyalizminin güçlenmesi sonucu İzmir’deki Alman ticaret evlerinin sayısı hızla artmıştır. 1890’ların ilk yıllarında İzmir’de dört Alman, altı Avusturya ticaret evi varken, bu rakam 1913 yılında 40’a yükselmiştir.⁷⁸

1.4. İzmir’in Nüfus ve Yerleşim Alanları

Genel olarak baktığımızda İzmir, önemli bir ticaret şehri olması ve Anadolu ve İstanbul’a bağlanan yolları ile çoğu zaman ticari anlamda çekiciliği olan bir şehir olmuştur. Özellikle ticari bir merkez olması sebebiyle şehir, demografik olarak karmaşık bir yapı içermektedir. Şehrin nüfusu Balkan Savaşları başlangıcı ve sonuna kadar farklılıklar göstermektedir.

Daniel Goffman 1580’de İzmir’de yüzde seksenden fazla Türk bulunduğunu, küçük bir Rum cemaati bulunmasına rağmen henüz Ermeni ve Yahudilerin şehre yerleşmediklerini açıklar.⁷⁹

⁷⁵ M. Deniz Tibet, “19. Yüzyıldan Günümüz Dönemine İzmir’de Yaşanan Sosyal, Ekonomik Değişimler Çerçevesinde Konak Meydanı’nın Geçirdiği Evrelerin İncelenmesi”, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Ankara 2005, s.26.

⁷⁶ Tülay Alim Baran, *Bir Kentin Yeniden Yapılanması İzmir 1923-1938*, Arma Yayınları, İstanbul 2003, s.20.

⁷⁷ Kütükoğlu, a.g.m., s.522.

⁷⁸ Baran, a.g.e., s.21.

⁷⁹ Baran, a.g.e., s.22.

16. yüzyılda pek büyük bir şehir olmayıp gayrimüslimler sadece bir mahalle oluştururken çoğunluğu Türkler meydana getirmektedir. 17. yüzyılda ise şehir, büyük bir ticaret merkezi haline gelince, nüfusu da önemli bir artış göstermiştir. Bu tarihlerde İzmir’i ziyaret eden batılı gezginlerin seyahatnamelerinde, şehir nüfusu ile ilgili bir takım değerler verilmiştir ve 17. yüzyılda İzmir’e gelen Fransız gezgini Baptiste Tavernier, şehrin nüfusunu 90.000 olarak verir. Bunun 60.000’i Türk, 15.000’i Rum, 8.000’i Ermeni ve 6-7.000’i Yahudi’dir.⁸⁰

18. yüzyılın sonlarında ise Sestini, şehrin nüfusunu 150.000 olarak vermiştir. Nüfusun 97.000’i Türk, 30.000’i Rum, 12.000’i Musevi, 8.000’i Ermeni ve 3.000’i yabancıdır.⁸¹

19. yüzyıla ait veriler İzmir nüfusunu genellikle 100.000’den fazla olarak göstermekle beraber, bu nüfusu oluşturan unsurlara ait verilen rakamlar, birbirlerine göre büyük farklılıklar göstermektedir. Bu asrın ilk yarısında bütün kaynaklar Türklerin sayısını, diğer unsurlara göre yüksek olarak kaydederler.⁸² Yüzyılın ikinci yarısından itibaren yerli kaynaklar, Türklerin sayısını diğer unsurlara göre %50 ve hatta daha fazla gösterirler.⁸³ Kâmûs’al-a’lâm’a göre toplam 130.000 olan nüfusun 65.000’i Türk, 40.000’i Rum, 2-3.000’i Avrupalı, geri kalanı Ermeni ve Yahudi’dir.⁸⁴ Aynı kaynağa göre genel olarak İzmir Sancağı’nda toplam nüfus 318.356 olmakla birlikte bunun 252.300’ü Müslüman, 121.600’ü Rum, 7894’ü Ermeni, 16.860’ı Yahudi ve geri kalanı diğer unsurlardır.⁸⁵ 1891 yılı Aydın Vilâyet Salnâmesi’ne göre; İzmir Sancağı’nın toplam nüfusu 495.787’dir. Nüfusun 279.732’si Müslüman, 132.726’sı Rum, 9.165’i Ermeni, 17.306’sı Yahudi, 392’si Bulgar, 738’i Katolik, 153’ü Protestan, 1.050’si Latin, 54.525’i Ecnebi’dir.⁸⁶

⁸⁰ Baran, a.g.e., s.22-23.

⁸¹ Çınar Atay, *Tarih İçinde İzmir*, İzmir 1978, s.114.

⁸² Besim Darkot, “İzmir”, *İslam Ansiklopedisi*, C.5, Kısım 2, Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, Eskişehir 1997, s.1248.

⁸³ Darkot, a.g.m., s.1248.

⁸⁴ Şemseddin Sami, “İzmir”, *Kâmûs’al-a’lâm*, C.2, İstanbul 1306 (1889), s.849; Barkot, a.g.m., s.1248.

⁸⁵ Şemseddin Sami, “İzmir”, *Kâmûs’al-a’lâm*, C.2, İstanbul 1306 (1889), s.851.

⁸⁶ İbrahim Câvid, *Aydın Vilayet Salnamesi 1308*, TTK, Ankara 2010, s.374.

19. yüzyıl sonlarında ve 20. yüzyıl başlarında vilayetin nüfusu, 1885 yılından 1914 yılına kadar şu gelişme sürecini izlemiştir.⁸⁷

1885 – 1.408.387

1897 – 1.534.229

1906 – 1.721.287

1914 – 1.608.742

Verilere göre vilayetin nüfusu 1906 yılına kadar artış gösterirken, 1914 yılında ise azalma göstermiştir. Vilayetin merkezi olan İzmir'in nüfusu 1893'te 207.547, 1914 yılında ise 250.000 dolaylarında hesaplanmaktadır.⁸⁸

İzmir şehrindeki nüfusun nerelerde yerleştiklerine bakarsak; Evliya Çelebi'ye göre Türkler Tilkilik, Namazgâh, İkiçeşmelik, Kemeraltı semtlerinde, Museviler Mezarlıkbaşı'nda, Ermeniler Basmâne'de, Rumlar şimdiki İtfaiye'den bütün Alsancak'da, Frenkler diye bilinen yabancı uyruklu Levantenler ise Birinci ve İkinci Kordon'un Alsancak yönündeki Frenk Mahallesi'nde oturuyorlardı.⁸⁹ Şehrin güneyinde kalan Türk bölümü, Kadifekale eteklerine ve Eşrefpaşa'ya kadar uzanıyordu.⁹⁰

⁸⁷ Zeki Arıkan, "II. Meşrutiyet Döneminde İzmir 1908-1918" *Üç İzmir*, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 1992, s.219.

⁸⁸ Rauf Beyru, *İzmir Şehri Üzerine Bir İnceleme*, Ankara 1969, s.31-32'den; Arıkan, a.g.m., s.219.

⁸⁹ Baran, a.g.e., s.26-27.

⁹⁰ Nurdoğan Taçalan, *Ege'de Kurtuluş Savaşı Başlarken*, Milliyet Yayınları, 2. Basım, İstanbul 1971, s.115.

1.4.1. İzmir’de Rumların Nüfusu ve Megali İdea

19. yüzyıl sonlarından itibaren ise şehir ve çevre yerleşimlerde Rum nüfusu artmaya başlamıştır. Yunanlı yazarlar Sotiriadis ve Anagnostopulu’ya göre 1912’de Aydın vilayetindeki Rum nüfusu şu şekilde verilmiştir:⁹¹

(Tablo 2 – 1912’de Aydın Vilayeti’nin Nüfusu)

Aydın Vilayeti	Sotiriadis’e Göre	Anagnostopulu’ya Göre
İzmir Sancağı	449.044	319.479
Manisa Sancağı	83.625	58.250
Aydın Sancağı	54.633	38.900
Denizli Sancağı	7.710	3.000
Menteşe Sancağı	27.798	15.569
TOPLAM	622.810 (%37,7)	435.398 (%26,2)

Sotiriadis’in çıkarımlarına baktığımızda, Rum nüfusunun rakamlarının diğer yazarın verilerine göre abartılı olduğunu görmekteyiz. Ancak ne şekilde olursa olsun Rum nüfusu, önceki nüfus sayılarına oranla artış göstermişse de, bölgedeki Türk nüfustan fazla olmamıştır. 18. yüzyıl sonlarında dağınık olarak başlayan Batı Anadolu’ya Yunan akını, 19. yüzyılın başlarından sonra gittikçe artmış, bilhassa Yunanistan’ın bağımsızlığını kazanmasından sonra bilinçli bir hale gelmiştir.⁹²

Daha 14. yüzyılda kesinlikle Türkleşen Batı Anadolu’da, 20. yüzyıl başlarında görülen kesif Rum nüfusunu nereden geldiği bilinen bir gerçektir.⁹³ Nitekim bu durum 1830 ile 1923 yılları arasındaki dönemde Bizans’ın canlanması olarak kabul edilen

⁹¹ Nakracas, a.g.e., s.60.

⁹² Baykara, a.g.e., s.90.

⁹³ Baykara, a.g.e., s.90.

“Megali İdea” temelde Yunanistan’ın yayılmacı politikasından başka bir şey değildir.⁹⁴ II. Meşrutiyet döneminde Rumlar arasında, Osmanlı Devleti aleyhine toprak genişletme fikri yaygınlık kazanmıştır.⁹⁵ Özellikle 1910 yılında Yunanistan iktidarına gelen Elefterios Venezilos; “Çökmekte olan Osmanlı Devleti’ne karşı Ege’yi bir “Yunan Denizi” hâline getirmek istiyor. “İki kıtaya uzanan ve beş denize açılan Yunanistan”ı gerçekleştirmek; bir ayağı Asya’da, bir ayağı Avrupa’da olacak Büyük Yunanistan’ı, Bizans Grek İmparatorluğu’nu yeniden yaratmak..” istemektedir.⁹⁶ Özellikle Venizelos’un Batı Anadolu’dan maksadı İzmir, Bursa, Çanakkale ve İzmit’tir.⁹⁷ Bu sebepten ötürü özellikle 1829’de Yunanistan’ın bağımsız olmasıyla beraber Batı Anadolu’da Rum nüfusunun artmasını tesadüf olarak göremeyiz.

Balkan Savaşları öncesinde 1912 yılına geldiğimizde Sotiriadis’e göre 746.046 kişilik toplam nüfus içinde 449.044 Rum vardı.⁹⁸ Sotiriadis, bunun dışında İzmir sancağına ait kazalardaki Türk ve Rum nüfusu vermiştir. Buna göre:⁹⁹

⁹⁴ Nihat Gül, “Balkan Harbi ve Takip Eden On Yıllık Süreçte Yunan Dış Politikası Esasları Ekseninde Türk ve Gayrimüslimleri Hedef Alan Baskıcı ve Asimilasyona Matuf Uygulamalar ve Günümüze Yansımaları”, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Edirne 2007, s.10.

⁹⁵ Ahmet Efiloğlu, *Osmanlı Rumları Göç ve Tehcir 1912-1918*, Bayrak Yayıncılık, İstanbul 2011, s.16.

⁹⁶ Dimitri Kitsikis, *Yunan Propagandası*, Meydan Neşriyat, İstanbul 1963, s.21.

⁹⁷ Kitsikis, a.g.e., s.32.

⁹⁸ Nakracas, a.g.e., s.64.

⁹⁹ Nakracas, a.g.e., s.64.

(Tablo 3 – 1912’de İzmir Sancağı Nüfusu)

Sancak	Kaza	Türk	Rum	Ermeni	Bulgar	Yahudi	Diğerleri	TOPLAM
İzmir	İzmir	96.250	243.879	7.628	415	16.450	51.872	416.494
	Urla	4.445	40.670	-	-	15	260	45.390
	Çeşme	7.780	50.709	-	-	50	500	59.039
	Karaburun	8.000	15.510	-	-	-	-	23.510
	Seferihisar	9.800	11.667	-	-	40	100	21.607
	Foça	2.100	19.514	350	-	250	100	22.314
	Menemen	10.309	11.216	508	-	100	1.500	21.633
	Kuşadası	8.775	11.052	59	-	140	200	20.226
	Bayındır	9.300	6.850	150	-	25	-	16.325
	Tire	20.500	5.000	-	-	10	300	25.810
	Ödemiş	19.950	7.700	1.200	-	50	150	28.600
	Bergama	22.735	25.277	1.500	-	1.000	586	51.098
TOPLAM		219.494	449.044	11.395	415	18.130	55.568	754.046

Sotiriadis’in verdiği rakamlarda, Rumların kıyı yerleşimlerinde, Türklerin ise iç kesimlerde çoğunlukta olduğu görülmektedir. Ancak, Yunanlı yazar Anagnostoplu, yukarıda sözü edilen verileri kabul etmeyerek, İzmir sancağında Sotiriadis’in bize verdiği sayıdan 130.000 daha az Rum’un yaşadığı yazmaktadır. Yani yazar, Rum sayısını 449.044 yerine 319.679 olarak göstermektedir.¹⁰⁰

¹⁰⁰ Nakracas, a.g.e., s.65.

II. BALKAN SAVAŞLARI'NDA İZMİR

A) Savaşların İzmir'in Sosyal Yapısına Etkileri

Balkan Savaşları, Osmanlı Devleti'nin sadece Balkanlar'da kalan topraklarını ve tebaasını etkilemekle kalmamış aynı zamanda Anadolu coğrafyasını da sosyo-ekonomik yönden etkilemiştir. Osmanlı Ordusu'nun hızla yenilişi ve geri çekilişi ile birlikte Balkanlar'da yaşayan Türk ve Müslüman unsurlar da geri çekilen ordu ile birlikte hareket etmiştir. Muhacir olarak tanımladığımız bu topluluklar Selanik limanını kullanarak Anadolu'ya nakil olunmuştur.

Balkan Savaşları'na doğrudan girmese de dolaylı olarak bu savaştan etkilenen Batı Anadolu'nun önemli liman şehri olan İzmir, gerek askeri, gerek sosyal ve ekonomik anlamda savaşlardan en çok etkilenen Anadolu şehirlerinden biri olmuştur. Balkanlar'dan bakıldığında, İstanbul'dan sonra Anadolu'nun ikinci kapısı olması sebebiyle gelen muhacir grupları oldukça yoğun olmuştur.

Ege Adaları'nın Yunanistan tarafından işgali üzerine İzmir, Yunanlılarca yeni bir hedef konumuna gelmiştir. Ve bu amaçla İzmir sahilleri, Yunan donanması saldırı ve tacizlerine maruz kalmıştır.

Bu sebeplerledir ki İzmir, Balkan Savaşları'nda önemli bir yere sahiptir.

1. Savaş Öncesi Durum ve Mitingler

Balkan Devletleri'nin Osmanlı Devleti'ne karşı seferberlik ilan etmesi kamuoyunda derin bir nefret ve tepki uyandırmış; İttihat ve Terakki Partisi, basın başta olmak üzere birçok kişi ve kuruluşlar savaştan yana bir tutum almaya başlamıştır.¹⁰¹ Ülkenin çeşitli yerlerinde savaş lehinde pek çok miting düzenlenmiştir. 4 Ekim 1912'de İttihat ve Terakki Partisi tarafından İstanbul'da büyük bir miting meydana gelmiştir. 5 Ekim'de Kayseri'de

¹⁰¹ Zeki Arıkan, "Balkan Savaşı ve Kamuoyu", *Dördüncü Askeri Tarih Semineri Bildirileri*, Genelkurmay Basımevi, Ankara 1989, s.173.

büyük bir miting yapılmış,¹⁰² 7 Ekim’de ise İstanbul’da Bab-ı Âli önünde üniversite öğrencileri tarafından bir miting gerçekleştirilmiştir.¹⁰³ İzmir’de ilk miting 7 Ekim’de Arnavut vatandaşlarımız ve bir kısım işçiler tarafından gerçekleştirilmiştir. 500-600 kadar Arnavut, Hisar Camii’nde toplanmışlar ve namazdan sonra da cami dışında toplanmışlardır. İlk olarak, duruma uygun bir konuşma yapılmış ve Balkan hükümetlerinin faaliyetleri eleştirilmiştir.¹⁰⁴

11 Ekim’de Çeşme’de harp lehinde halk galeyana gelmiştir.¹⁰⁵ Yine 11 Ekim Cuma günü de, İzmir’de harp lehinde bir miting düzenlenmiştir. Bir çok esnaf dükkanlarını kapatmış ve binlerce kişi belediyenin önünde toplanmıştır. Sanayi Mektebi Mızıka Heyeti’de mitingde bulunmaktaydı. Büyük bir kalabalıkla beraber belediye önünden Hükümet Konağı’na doğru yola çıkılmıştır. Miting sonrasında Sadaret’e vatanın müdafaasını içeren bir telgraf çekilmiştir.¹⁰⁶

13 Ekim Pazar günü, İttihat ve Terakki Cemiyeti İzmir vilayet merkezi tarafından “*vatanın mülkiyesini, milletin şeref ve namusunu muhafazaya âzim yek vücud Osmanlıların hissiyat-ı âliye-i vatanperverânelerini izhar etmek ve hükümete müzahir olduklarını cihana göstermek*” amacıyla bir miting tertip edilmiştir. Ayrıca mitingin yapılması için hükümetten izin de alınmıştır. Pazar günü öğleden sonra Kışla Meydan’ında yapılan miting, 11 Ekim’de yapılan mitingden daha büyük olmuştur. Mitingden sonra Sadaret’e, “bütün Osmanlıların, Balkan hükümetlerinin tecavüzlerine karşı harbi yegâne” kurtuluş çaresi olarak gördüklerini içeren bir telgraf çekilmiştir.¹⁰⁷

Bir yandan bu coşkulu mitingler yapılırken, diğer yandan da gazeteler savaş lehinde yazılar yazmaktadır. İzmir’deki Rumca gazetelerde Osmanlı yönetimine karşı bir tutum sergilemekte gecikmemişlerdir. Hatta bunlardan Amaliya Gazetesi, bunalımın bütün sorumluluğunu Osmanlı hükümetine yükleyerek Yunanistan’ı gücendirmenin büyük bir hata olduğunu ve bunun başımıza felaket getireceğini dahi ileri sürmüştür.¹⁰⁸

¹⁰² Arıkan, “Balkan Savaşı ve Kamuoyu”, s.173.

¹⁰³ Yücel Aktar, “1912 Yılı “Harp Mitingleri” ve Balkan Harbi’ne Etkileri”, *İkinci Askeri Tarih Semineri Bildirileri*, Genelkurmay Basımevi, Ankara 1985, s.119-123.

¹⁰⁴ Ahenk, 24 Eylül 1328 (7 Ekim 1912), s.2.

¹⁰⁵ Ahenk, 28 Eylül 1328 (11 Ekim 1912), s.2.

¹⁰⁶ Ahenk, 30 Eylül 1328 (13 Ekim 1912), s.2.

¹⁰⁷ Ahenk, 30 Eylül 1328 (13 Ekim 1912), s.2, Ahenk, 1 Teşrin-i Evvel 1328 (14 Ekim 1912), s.2.

¹⁰⁸ Arıkan, “Balkan Savaşı ve Kamuoyu”, s.174.

Rumca gazetelerin olumsuz tutumları bazı yerli Rumları ve özellikle Osmanlı coğrafyasında yaşayan Yunanlıların çalışmalarını ihanete kadar götürdükleri açıkça görülmektedir.¹⁰⁹ Basının bu yazılarından dolayı da galeyana gelen İzmir ve civarındaki Rumlar, gönüllü asker olarak Yunanistan'a gitmeye başlamışlardır.

2. Gönüllü Birlikler

Balkan Savaşları dolayısıyla İzmir Sancağı ve kazalarından Türk gençleri gönüllü olarak orduya katılmak için müracaat etmeye başlamışlardır. Savaşın başlaması ve akabinde harp lehinde mitinglerin yapılması ile birlikte gönüllü kayıtları başlamış ve hızla artmıştır. Ayrıca halk arasında da gönüllüler için maddi anlamda yardımlar da yapılmıştır.

Bunlar dışında sadece Türk gençleri gönüllü olarak orduya katılmamıştır. Yine İzmir Sancağı ve kazalarından birçok Rum, Yunanistan'a giderek orada Yunan Ordusu'na dahil olmuşlardır.

2.1. Osmanlı Ordusu'na Katılan Gönüllüler ve Yapılan Yardımlar

Yapılan mitinglerin de etkisiyle kazalardan birçok gönüllü İzmir'e askere kayıt olmak için gelmeye başlamışlardır. 13 Ekim'de Kuşadası'ndan 25 kadar gönüllü kayıt olmak için İzmir'e gelmişlerdir.¹¹⁰ Ardından Söke'de bir bölük gönüllü efradı teşkil edilmiş, bunlar da hükümetin emredeceği yere gitmek üzere İzmir'e hareket etmişlerdir.¹¹¹ Bunlarla birlikte İzmir'de gönüllülerin askere alım kayıtları başlamıştır.¹¹²

Şehrin Darü'muallimîn öğrencileri de vatan savunmasında gönüllü kayıt ve kabul olunmaları için müracaatta bulunmuşlardır.¹¹³

Bunlar dışında Vilâyet Makamınca, redif taburlarına kayıt olacakların mevcut silahlarıyla gelmeleri ve daha fazla kayıt gerçekleşirse bunların da atlarıyla birlikte

¹⁰⁹ Arıkan, "Balkan Savaşı ve Kamuoyu", s.175.

¹¹⁰ Ahenk, 30 Eylül 1328 (13 Ekim 1912), s.2.

¹¹¹ Ahenk, 4 Teşrîn-i Evvel 1328 (17 Ekim 1912), s.2.

¹¹² Ahenk, 26 Eylül 1328 (9 Ekim 1912), s.2.

¹¹³ Ahenk, 11 Teşrîn-i Evvel 1328 (24 Ekim 1912), s.2.

gelmeleri ve atlı sınıflarında istihdâm edilecekleri gönüllülere bildirilmiştir.¹¹⁴ Ayrıca 10 Kasım 1912’de Dahiliye Nezâreti’nden çekilen telgrafta; “Harb bölgelerine sevk olunmak üzere müracaat eden gönüllülerin silah kullanmasını bilmeleri ve kaput ile birer asker elbisesi veya hava şartlarına uygun elbise ve ayakkabılarını bizzat tedârik etmeleri gerektiği” bildirilmiştir.¹¹⁵ Gönüllülerin kayıtlarında daha seçici davranılması istenmiştir. Gönüllülerin, 18 yaşından küçük olmaması, anne-babasının izni olması eğitilmiş olması, vücutça sağlıklı ve sağlam olması, muharebe koşullarına dayanıklı olması şart koşulmuştur.¹¹⁶

Askere alınan gönüllüler, buradan hareket ederek 25 Kasım 1912’de İstanbul’a gelip kışlaya yerleştirilmişlerdir.¹¹⁷ Ancak gönüllüye gerek olmadığı için tekrar çağırılmak üzere İzmir’e geri dönmüşlerdir.¹¹⁸ Aynı şekilde, İzmir’de kışlaya büyük kalabalık halinde gelen ve gönüllü olarak hemen cepheye sevklerini isteyen Giritlilere de trenlerin askeri nakliyatla meşgul olması nedeniyle daha sonra ihtiyaç olursa çağrılacakları cevabı verilerek geri çevrilmiştir.¹¹⁹

İzmir’de kayıt için müracaatta bulunan gönüllüler adına halk tarafından pek çok elbise ve para yardımları yapılmıştır. 25 Kasım 1912 tarihine kadar gönüllülerin masraflarını ve ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla 28.997 kuruş 20 para toplanmıştır.¹²⁰

2.2. Rumların Yunan Ordusuna Katılmaları ve Yapılan Yardımlar

Balkan Savaşı başladığında asker ihtiyacının bir kısmının gayrimüslimlerden sağlanması kararı alınmıştır.¹²¹ Ancak Osmanlı Devleti seferberlik emri çıkarınca özellikle Bulgarlar ve Rumlar emre uymayarak firar etmeye başlamıştır.

¹¹⁴ Ahenk, 30 Eylül 1328 (13 Ekim 1912), s.2.

¹¹⁵ Ahenk, 30 Teşrîn-i Evvel 1328 (12 Kasım 1912), s.2.

¹¹⁶ Mehmet Özdemir, “Balkan Savaşı’nda Gönüllü Birlikler”, *Dokuzuncu Askeri Tarih Semineri Bildirileri*, C.1, Genelkurmay Basımevi, Ankara 2005, s.429.

¹¹⁷ Ahenk, 12 Teşrîn-i Sâni 1328 (25 Kasım 1912), s.2.

¹¹⁸ Ahenk, 27 Teşrîn-i Sâni 1328 (10 Aralık 1912), s.2.

¹¹⁹ Özdemir, a.g.m., s.427.

¹²⁰ Ahenk, 12 Teşrîn-i Sâni 1328 (25 Kasım 1912), s.2.

¹²¹ Efiloğlu, a.g.e., s.33.

Seferberlik başladığında İstanbul, Bursa, Ayvalık ve Aydın Vilayeti'ndeki Rumlar askerden kaçmaya çalışmışlardır.¹²² Askerden kaçan bu Rumlar, Yunan askeri olarak Yunan birliklerine katılmışlar ve Balkanların işgal hareketinde görev almışlardır.

Daha savaş başlar başlamaz kiliselerde, konsolosluklarda yapılan toplantılarda Rum gençlerinden gönüllü olarak Yunan ordusuna katılacaklar belirlenmeye başlamıştır.¹²³ Aydın Vilayeti bu firarların en yoğun olduğu yerlerdendir. 13 Ekim 1912 tarihinde İzmir ve civarından Yunan Ordusu'na katılmak için 1000 gönüllü Fransa ve Avusturya'ya ait vapurlarla Yunanistan'a gitmişlerdir.¹²⁴ Yunanistan'a asker olmak için giden bu gönüllüler vilayetteki Müslüman halkın büyük tepkisini toplamıştır. Bu durumu Ahenk Gazetesi 20 Ekim 1912 tarihli sayısında şöyle belirtmiştir:¹²⁵

“Yunanla harbe girdiğimiz şu sıralarda gerek şehrimizden, gerek vilâyetin diğer Hristiyan ve Yunanlı bulunan mahallerinden birçok hatta binlerce Osmanlı ve Yunanlı gençlerinin firar suretiyle ve doğrudan Yunanistan'a giderek orada bir takım gönüllü alayları teşkil ile bize karşı muharebeye hazırlandıkları ve bu yolda fevkalade gayret gösterdikleri malumdur. Asıl Yunanistanlı olup memleketimizde ikamet eden düşmanlarımızı bu esnada ve bu suretle memleketlerine sığınarak kendi askerlerine iltihâk etmelerine haydi bir şey dememiş olalım. Fakat vatanın Osmanlı tabiiyet nokta-i nazarından Osmanlı oğlu Osmanlı oldukları ve bu mübarek topraklarda büyüyip sonra Yunan Ordusu'na muavenet ve bize kurşun atma sevdasıyla buradan müfârekat eden nankörlere ne diyelim ?”

Talat Paşa'nın verdiği bilgiye göre, asker firarisi olup da Yunanistan'a kaçanların sayısı 12.000 civarındaydı.¹²⁶

Kaçarak Yunan Ordusu'na katılan Rumlar Yunan askerleriyle birlikte Makedonya'nın işgalinde görev almaktaydılar. Aynı şekilde Batı Anadolu sahillerinden adalara gidenler de adaları işgal eden Yunan kuvvetlerine katılmaktaydılar. Yunan kuvvetlerine katılacak olan Rumlar, sahil çok geniş olduğu ve sahilden giriş çıkışları

¹²² Efiloğlu, a.g.e., s.33.

¹²³ Efiloğlu, a.g.e., s.33.

¹²⁴ Ahenk, 2 Teşrin-i Evvel 1328 (15 Ekim 1912), s.2.

¹²⁵ Ahenk, 7 Teşrin-i Evvel 1328 (20 Ekim 1912), s.2.

¹²⁶ Talat Paşa'nın teftiş için Trakya'ya gitmesinden sonra Sadaret'e sunduğu rapor, 13 Nisan 1330 (26 Nisan 1914), BOA.HR.SYS, 2033/1, Lef. 20'den; Efiloğlu, a.g.e., s.33.

kontrol altında tutacak, güvenliğini sağlayacak gemiler olmadığı için çok rahat bir şekilde adalara geçmekteydiler.¹²⁷ Gidenlerin çoğu ise hali vakti yerinde olan kişilerdir.¹²⁸

İzmir ve civarından Yunan Ordusu'na katılan gönüllülerin yanı sıra, yine aynı yerlerden Yunan Ordusu'na maddi yardımlar da yapılmaktaydı. Belirtmek gerekir ki, Rumların Yunan donanması için yaptıkları yardımların en güzel örneği Averof Zırhlısı'dır.¹²⁹ Göricele bir Rum olan Averof'un katkılarıyla alınmış tek başına bir donanma olarak nitelenen Averof Zırhlısı yüzünden Osmanlı Devleti denizden asker sevkiyatı yapamamış ve askerlerine lojistik destek sağlayamamıştır.¹³⁰

Yunan donanmasına yardım yapmayı milli bir görev olarak benimseyen Rumlar, yaşadıkları şehir ve kasabalarda gelirini Yunan donanmasına bağışlamak üzere sinema açmışlardır. 1913 Haziran'ında Foça'da açılan sinemanın bütün gelirinin Yunan donanmasına bağışlandığı tespit edilmiştir.¹³¹

İzmir'deki yetimhaneler, yardım sandıkları ve sinemaların yanında İzmir'deki Rum mektepleri de gelirlerinin bir kısmını Yunan donanmasına bağışlamışlardır.¹³²

Zafer Toprak Rumların, Yunan Ordusuna yaptığı yardımları şu şekilde belirtir:¹³³
“Osmanlı topraklarında ticaret Rumların elindedir. Alış-verişi Rum “vatandaşlar” düzenlerler. Böylece “zavallı, şaşkın ve gafil Müslümanlar” kendi elleriyle Yunanistan'ın topu tüfeğini, zırhlısını finanse ederler.”

Köylü Gazetesi 8 Şubat 1913; “Yaşasın Yunanistan ve Yunanlılar” başlığı altında, Rumların, Yunanistan ile birlikte hareket etmelerine karşı duyduğu tepkiyi şu şekilde dile getirmiştir:¹³⁴ “...Yunan Ordusu'nu Anadolu besliyor; Yunan bahriyesini Anadolu kuruyor; Yunan yollarını bile buradan giden paralar şenlendiriyor...”

¹²⁷ Aydın Valisi'nin Dahiliye Nezareti'ne gönderdiği yazı, 7 Teşrin-i Evvel 1328 (20 Ekim 1912), BOA.DH.SYS, 112-16/22-5, Lef. 5; Dahiliye Nezareti'nden Aydın Vilayeti'ne gönderilen yazı, 7 Teşrin-i Evvel 1328 (20 Ekim 1912), BOA.DH.SYS, 112-16/22-5, Lef. 3/1'den; Efiloğlu, a.g.e., s.34.

¹²⁸ Hariciye Nezareti'nden Dahiliye Nezareti'ne gönderilen yazı, 2 Nisan 1329 (15 Nisan 1913), BOA.DH.SYS, 112-7B/7/18, Lef. 11/1'den; Efiloğlu, a.g.e., s.34.

¹²⁹ Efiloğlu, a.g.e., s.36.

¹³⁰ Ağanoğlu, a.g.e., s.60.

¹³¹ İzmir Kuva-yi Mürettebesi Kumandanının Sadrazam Said Halim Paşa'ya gönderdiği rapor; 31 Mayıs 1329 (13 Haziran 1913), BOA.A.DVN 803/96'den; Efiloğlu, a.g.e., s.36.

¹³² Dahiliye Nezareti'nden Aydın Vilayeti'ne gönderilen yazı, 25 Ağustos 1330 (7 Eylül 1914), BOA.DH.EUM.3.ŞB,1/49, Lef. 1/1'den; Efiloğlu, a.g.e., s.37.

¹³³ Zafer Toprak, “1913-1914 Müslüman Boykotajı” *Toplum ve Bilim Dergisi*, S. 29/30, İstanbul 1985, s.181.

¹³⁴ Köylü, 26 Kanun-ı Sâni 1328 (8 Şubat 1913), s.3.

Balkan Harbi'nde özellikle Rum tüccarın Yunanistan'a yardım ediyor diye boykot edilmesiyle milli iktisadın temelleri atılmıştır.¹³⁵ Bu olaylarla Müslüman tüccarlar çoğalmış, milli bilinç oluşmuştur.¹³⁶

3. Rumların Faaliyetleri

Savaş başladıktan kısa bir süre sonra, İzmir Yunan konsolosu, Anadolu bankalarına giderek Osmanlı ile savaşıldığını ve kendilerinin Fransa Konsoloshanesi himayesinde bulunduklarını ve bankalara Fransız bayrağı çekmeleri konusunda beyan vermiştir. 19 Ekim'den itibaren bankalarda Fransa bayrağı dalgalanmaya başlamıştır.¹³⁷ Yine İzmir'deki Yunan konsoloshanesi binası Fransız Konsolosluğu'nun himayesine girmiş ve binaya Fransız bayrağı çekilmiştir.¹³⁸ Buradan hareketle Yunanlılar'ın, Büyük Devletlerin koruması altında oldukları ve halkı kışkırtıcı faaliyetlerine bu şekilde devam edeceklerini söyleyebiliriz.

Rumlar, Yunan Ordusu'na katılmaları ve maddi destek yapmalarının yanında özellikle Müslüman halkı tedirgin edici faaliyetlerde de bulunmakta, gerek sabotaj gerek casusluk yaparak asayiş bozmaktaydılar. Özellikle Yunanistan'ın Ege Adaları'nı işgaliyle, Yunan donanmasının Batı Anadolu kıyılarına giriştiği saldırılar sırasında sahil şeridinde bulunan Rum nüfustan destek görmesi ile Müslim ve Gayr-i Müslim nüfus arasında gerginliklere neden olmuştur.¹³⁹

Bunun dışında Osmanlı Ordusu'na asker sevkiyatını önlemek için tren yollarına sabotaj yapıyorlardı. Rayların üzerine taşlar koyarak trenlerin kaza yapmasını sağlamaya çalışıyorlardı. Nitekim 7 Eylül 1912'de Soma-Bandırma hattı bulunan Ferenköy Rumlarının raylara koyduğu büyük taş çarpan tren büyük hasar almıştır.¹⁴⁰

19 Ekim 1912 tarihinde Aydın'ın Aziziye İstasyonu'ndan Ayasuluk'a giden ve Çine Redif Taburu'nu taşıyan tren ile başka bir tren bu iki istasyon arasında

¹³⁵ Ağanoğlu, a.g.e., s.60.

¹³⁶ Zafer Toprak, *Milli İktisat-Milli Burjuvazi, Türkiye'de Ekonomi ve Toplum (1908-1950)*, İstanbul 1995, s.108-111'den; Ağanoğlu, a.g.e., s.60.

¹³⁷ Ahenk, 7 Teşrin-i Evvel 1328 (20 Ekim 1912), s.2.

¹³⁸ Ahenk, 11 Teşrin-i Evvel 1328 (24 Ekim 1912), s.2.

¹³⁹ Elif Yeneroğlu, "Doğu Ege Adaları'nın Osmanlı Hakimiyetinden Çıkışı ve Bunun Aydın Vilayeti'ne Etkileri", Basılmamış Doktora Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi, Atatürk ve İnkılap Tarihi Enstitüsü, İzmir 2005, s.138.

¹⁴⁰ İzmir Kasaba Demiryolu ile Temdid-i Osmanlı Şirketi'nin 25 Eylül 1328 (8 Ekim 1912) tarihinde Nafia Nezareti'ne gönderdiği yazı, BOA.DH.SYS, 112-13/16-10, Lef. 20'den; Efiloğlu, a.g.e., s.42.

çarpmışlardır.¹⁴¹ Kaza oldukça büyük olmuş, subaylar ve erler ile birlikte 194 kişi şehit olmuş ve 133 kişi de yaralanmıştır. Yaralılar İzmir'deki hastanelere de sevk edilmiştir. Kaza ile birlikte bir tabur asker savaş dışı kalmıştır. Vilayetin yaptığı resmi bildiride, gazete haberlerinde olay sabotaj değil kaza olarak belirtilmiştir. Fakat Celal Bayar anılarında olayın kaza değil tamamen sabotaj olduğu kanaatindedir.¹⁴²

Adaların işgal edilmesi Rum eşkıyaların İzmir ve sahil şeridindeki yerleşim yerlerine baskınlar yapmasına kolaylık sağlamıştır. Bu sebeple, Müslüman köylerine baskın yapıp hemen geri dönmekteydiler. Ve sahillerdeki Rumlar da bu çeteler ile beraber hareket etmekteydi. Örneğin 24 Aralık 1912'de Seydiköy Nahiyesi ve çevresindeki köyler de 100 kadar Yunan eşkıyası tarafından basılmıştır.¹⁴³ Bunlardan başka Rumlar, Osmanlı Devleti'nin cephelerde çok ağır yenilgiler aldığı, sahillerin saldırıya uğradığı bu zamanlarda İzmir'de ihtilal yapmak için uğraşmaktaydılar.¹⁴⁴ Ayrıca Müslüman halkı rencide etmek amacıyla, Frenk Mahallesi'ndeki Rumlara ait mağazaların camlarına Yunan bayrakları asılmaktaydı.¹⁴⁵

Rumların böyle kışkırtıcı faaliyetlerinin altındaki amaç, İzmir'de büyük bir karışıklık çıkartarak Büyük Devletlerin müdahale etmesini sağlamaktı. Buna göre, Yunan konsoloslukunda Yunan tabiiyetli ve Osmanlı vatandaşı Rumların katıldığı bir toplantı yapılmış ve bu toplantıda yabancı müdahalesini sağlamak için İzmir'deki hapisane, maliye ve nafia binaları gibi devlet daireleri ile yabancı devletlerin konsolosluk binalarına bombalı saldırı düzenleme kararı alınmıştır.¹⁴⁶

4. İzmir'de Sıkıyönetimin İlan Edilmesi

Rum eşkıyalarının faaliyetleri ve Rumların halkı yıpratmaya yönelik hareketleri üzerine İzmir'de İdare-i Örfi (Sıkıyönetim) ilan edilmiştir. Buna göre İzmir şehri ile çevresinde (Karşıyaka, Buca, Kokluca, Abdullah Ağa Çiftliği ile Seydiköy ve Bornova),

¹⁴¹ Ahenk, 8 Teşrin-i Evvel 1328 (21 Ekim 1912), s.2.

¹⁴² Celal Bayar, *Bende Yazdım, Milli Mücadeleye Giriş*, C.5, Sabah Yayınları, İstanbul 1997, s.93.

¹⁴³ Ahenk, 13 Kanun-i Evvel 1328 (26 Aralık 1912), s.2.

¹⁴⁴ Efiloğlu, a.g.e., s.44.

¹⁴⁵ Ahenk, 13 Mayıs 1329 (26 Mayıs 1913), s.3.

¹⁴⁶ Aydın Vilayeti'nden Dahiliye Nezareti'ne gönderilen telgraf, 3 Teşrin-i Sâni 1328 (16 Ekim 1912), BOA.DH.SYS, 112-116/22-5, Lef. 24'den; Efiloğlu, a.g.e., s.44.

14 Kasım 1912 tarihinden itibaren sıkıyönetim ilan edilmiş¹⁴⁷ ve mülki memurların sahip oldukları yetkiler askeri makamlara geçmiştir.¹⁴⁸

Ahenk Gazetesi'nin 17 Kasım 1912 tarihli sayısında ise Sıkıyönetim halinin ne şekilde uygulanacağı maddeler halinde verilmiş olup, yayınlanmış olan kararname şu maddeleri içermektedir.¹⁴⁹

1- Sıkıyönetim ilan olunan yerin sınırı; İzmir içi ile merkeze bağlı köyler ile Seydiköy ve Bornova ile buralara bağlı yerleşimlerin karasıdır.

2- a) Osmanlı Devleti ile savaşta bulunan Yunan, Bulgar, Sırp ve Karadağ hükümetlerine ait gazeteler ve her türlü basılı kağıdın İzmir'e sokulması ve İzmir'de çıkan gazetelerin bu evraklardan hangi dilde olursa olsun alıntı yapıp yayınlamaları yasaklanmıştır.

b) Gerek unsurlar hakkında ve gerek fırkalara mensup kişiler arasında soğukluk ve huzursuzluğu gerektirecek, halkı yanlışlara düşürecek siyasi istekler ve düşünceler, hangi amaçla olursa olsun hususi ve halka açık yerlerde sözlü ve yazılı beyanlarda bulunmak,

c) Siyasete dair müzakereler için açıkça ya da gizli bir şekilde cemiyetler oluşturmak,

d) Savaş halinde bulunulan hükümetlere yardımda ve hizmette bulunmak yasaktır.

3- Hangi dilde olursa olsun bütün gazeteler tarafından ilave dağıtılması ve basılması yasaktır.

4- Halk arasında heyecan yaratacak haberler yazan gazeteler tatil olunmakla beraber, gazete müdürleri haklarında kanuni işlem yapılacaktır.

5- Halk arasında tahrik edici haberler yayınlayanlar derhal der-dest olunacaklardır.

6- Sıkıyönetim kararnamesi gereğince, av ve avlanma ile ilgili bütün eski silahlardan başka halk arasında yasak silahlar ile cephaneler toplanacağından, bu

¹⁴⁷ Ahenk, 2 Teşrin-i Sâni 1328 (15 Kasım 1913), s.2.

¹⁴⁸ Arıkan, "Balkan Savaşı ve Kamuoyu", s.184.

¹⁴⁹ Ahenk, 4 Teşrin-i Sâni 1328 (17 Kasım 1912), s.2.

yasaklanan silahlar ve cephaneler her kimin elinde var ise 14 Kasım 1912 tarihinden itibaren bir hafta içinde İzmir kışlasındaki memurlara ve yine halk arasında bulunan silahların namlusu on beş santimetrenin altında bulunanların, en yakın zabıta memurluğuna teslim edilmesi bildirilmiştir. Bu süre zarfında silahlarını ve cephanelerini teslim etmeyenler hakkında kanuni işlem uygulanacaktır.

7- Av izni devam etse dahi, sıkıyönetim devam ettiği müddetçe şehir dahilinde silah taşımak, avlanmak ve havaya silah atmak yasaktır.

8- Gerekli görülen kişilerin evleri gece gündüz izlenecektir.

9- Birinci Kordon'da gazinolar gece yarısında, yine burasının ıssız mahallerindeki meyhaneler ile İkinci ve Üçüncü Kordon üzerinde alkol alınan yerler saat sekizde, alkol satılmayan kahvehaneler ve kıraathaneler saat onda kapatılacak ve hiç kimse gece yarısından sonra sokakta gezmeyecektir. Ancak hastalık dolayısıyla doktor aramak için gece yarısından sonra sokağa çıkmak mecburiyetinde bulunanlar en yakın polis veya zabıta karakoluna haber vermeleri şarttır.

10- Nara atmak, koşmak, gürültü yapmak ve ahalinin huzurunu kaçırmak yasaktır.

11- Memlekette ikametgahı olmayan şüpheli ve sabıkalı kişiler hükümet tarafından ihrac edileceklerdir.

Sıkıyönetim Heyeti; Miralay Mehmet, Erkan-ı Harp Yüzbaşılardan İzzet, Jandarma Okulu Müdürü Vedat, Yüzbaşı Hasan Kâzım Beyler ile Cihet-i Adliyeden İstînâf Ceza azâsından Eşref, Birinci Ceza Mahkemesi azâsından Bogos, Bidâyet Savcı Muavini Zühtü, İstînâf Savcı Kalemî Başkâtibi Sefik Beyler'den oluşmaktadır.

Sıkıyönetimin ilan edilmesi ile kanunlar, belirtilen sınırlar içinde derhal uygulanmaya başlanmıştır. Örneğin siyasi amaçla kurulan kulüplerin sıkıyönetim süresince kapatılmaları kararlaştırılmış ve polis memurları Yunan kulüplerine gidip oraları kapatmışlardır.¹⁵⁰ Bunun dışında Selanik'te çıkan Sabah Gazetesi sorumlu müdürü Mehmet Nuri Efendi'nin, bu gazete ile Selanik'te, Arnavutluk isyanını desteklediği ve hükümet aleyhinde makaleler yazdığından dolayı, kendisinin İzmir'de kalması zararlı olacağından, sıkıyönetim mıntıkası dışına çıkartılması kararlaştırılmıştır.¹⁵¹

¹⁵⁰ Ahenk, 14 Teşrîn-i Sâni 1328 (27 Kasım 1912), s.2.

¹⁵¹ Köylü, 29 Mayıs 1329 (11 Haziran 1913), s.2.

Sıkıyönetimin ilanından sonra ise bazı kanunlar değişikliğe uğramıştır. Buna göre, gece dışarı çıkma yasağı gece yarısına kadar iken, gece bire kadar uzatılmıştır.¹⁵² Kapatılan kulüplerin kapatılma kararı sabit kalırken, hala açık olan bütün özel kulüpler ile kahvehane, kıraathane ve alkol bulunmayan bütün lokantaların gece yarısına kadar açık olunmasına izin verilmiştir.¹⁵³

Sıkıyönetim ilanına rağmen Rumların huzur bozan faaliyetlerine devam etmeleri ve isyana varan hareketleri sonucunda 5 Mayıs 1913 tarihinde bütün sahil şeridinde sıkıyönetim ilan edilmiş olup¹⁵⁴, Ahenk Gazetesi'nin 20 Mayıs 1913 tarihli sayısında yeni sıkıyönetim maddeleri belirtilmiştir.¹⁵⁵

5. Balkan Savaşları Nedeniyle Balkanlar'dan İzmir'e Yapılan Göçler

Balkan Savaşları ve sonrasında Anadolu'ya yapılan göçler sadece o yıllarda yapılmış göçler değildir. Bu göç hareketlerinin başlangıcı Osmanlı Devleti'nin, 1699'da Karlofça Antlaşması ile büyük çapta toprak kayıpları ile alakalıdır. Özellikle, 93 Harbi'nden sonra Balkanlar'dan Anadolu'ya devamlı olarak bir göç hareketi meydana gelmiştir.¹⁵⁶ Bu göç hareketleri 20. yüzyılda da devam etmiştir. Balkan Savaşları sebebiyle oluşan göç hareketleri ise sadece, bu uzun yıllara dayanan göçlerin küçük ve önemli bir bölümünü teşkil etmektedir. Balkan Savaşları'ndan itibaren göç hareketlerine genel olarak baktığımızda:¹⁵⁷

¹⁵² Ahenk, 28 Teşrin-i Sâni 1328 (11 Aralık 1912), s.2.

¹⁵³ Ahenk, 30 Teşrin-i Sâni 1328 (13 Aralık 1912), s.2.

¹⁵⁴ İrade-i Seniyye Sureti, 22 Nisan 1329 (5 Mayıs 1913), BOA.DH.SYS, 112-16/22-5, Lef. 75'den; Efiloğlu, a.g.e., s.45.

¹⁵⁵ Ahenk, 7 Mayıs 1329 (20 Mayıs 1913), s. 2-3.

¹⁵⁶ Halaçoğlu, a.g.e., s.29.

¹⁵⁷ Valery Kolev-Christina Koulouri, *Balkan Wars*, Thessaloniki 2009, s.114.

(Tablo 4 – 1912 Yılından İtibaren Anadolu’ya Yapılan Göçler)

Yıl	Göçmenlerin Miktarı
1912 - 1913	177.352
1914 - 1915	120.566
1916 - 1917	18.912
1918 - 1919	22.244
1919 - 1920	74.848
TOPLAM	413.922

5.1. Göçlerin Sebepleri

Bu göçlerin birçok nedenini sıralamak mümkündür. Dini ve ekonomik sebepler bunlara neden olarak gösterilse de, göçlerin en büyük nedeni Balkan orduları ve çetelerinin yaptığı zulüm, işkence ve soykırımdır. Can korkusu bir insanı yurdundan ayırabilecek en büyük neden olsa gerektir.

5.1.1. Yapılan Soykırımlara Dayalı Göçler

Balkan Devletleri’nin her biri işgal ettikleri yerlerde mezalim gerçekleştirmişlerdir. Örneğin, Yunanlılar Ege Adaları’nı işgal ettikten sonra, Midilli Adası’nda birçok Müslüman suçsuz yere ateşe atılarak yakılmış, Limni Adası’nda 9 Müslüman suçsuz yere idam edilmiş, adadaki 800 Müslüman ise türlü eziyetlere tabi tutulmuşlardır.¹⁵⁸ Diğer taraftan Selanik’i işgal eden Yunanlıların bu arada yaptıkları mezalimi Hikmet Gazetesi şu şekilde yorumlamıştır:¹⁵⁹

“Yunanlıların Selânik’te husûsiyle Türk mahallerinde yaptıkları vahşetler iblise rahmet okutacak derecededir.”

¹⁵⁸ Ağanoğlu, a.g.e., s.67.

¹⁵⁹ Hikmet, 14 Teşrin-i Sâni 1328 (27 Kasım 1912), s.2’den; Halaçoğlu, a.g.e., s.36.

Yine Selanik'te işgalden sonra bazı Yunan askerleri, Selanik eşrafından Mustafa Bey'in Karaağaç'taki konağına giderek, oradaki kadın ve çocukları bağlayarak başlarında fotoğraf çektirmişlerdir.¹⁶⁰

Çatalca'ya kadar ilerleyen Bulgar orduları ve onlara yardım eden Bulgar komitecileri Trakya'da ve ayrıca Makedonya'da katliamlar yapmışlardır. Anap adlı bir Macar gazetesinin 7 Şubat 1913 günkü sayısında yayınlanmış rapora göre, Makedonya'da 60.000 Arnavut ve 40.000 Türk öldürülmüştür. Toplam 100.000 Müslüman yalnız Makedonya'da kılıçtan geçirilmiştir. Doğu ve Batı Trakya'da da en az o kadar Türk öldürülmüş olabileceği ve kısacası Balkan Savaşları'nda yaklaşık 200.000 Türk-Müslüman'ın öldürüldüğü tahmin edilebilir.¹⁶¹

Savaş esnasında Bulgarlar, önce kendi topraklarında yaşayan Müslümanları, daha sonra ele geçirdikleri Makedonya, Batı Trakya ve Doğu Trakya'da yaşayan yerleşik Müslümanları ve buralara sığınan muhacirleri fırsat buldukça ya da planlı bir şekilde katletmekteydiler.¹⁶²

Serez'i ele geçiren Bulgarlar şehrin ileri gelenlerinden din adamı, avukat, banka müdürü vb. 200 kişiyi tutuklamışlar ve işkencelerden sonra öldürmüşlerdir. Havsa'da öldürdükleri Müslümanların cesetlerini kuyuya atmışlar ve üstlerine de Türk mezarlıklarından söktükleri mezar taşlarını yığmışlardır.¹⁶³

Sırp ve Karadağlılar'ın da diğer iki devletten aşağı kalır yanları yoktur. Bu devletler de Türkler ve kendi işgal alanlarında kalmış olan Arnavutlar'a karşı katliamlara girişmişlerdir.

Sırp özellikle Arnavut ahalisi hakkında Makedonya'da birçok kanlı harekâta girişmişlerdir. Sırpın 5 Aralık 1912 tarihine kadar yalnız Kosova'da 20.000 kadar insan katletmişlerdir.¹⁶⁴

Aynı şekilde Karadağlılar da bazı Müslüman köylerini yakıp, Arnavut ahalisine türlü zulümler yapmışlardır.¹⁶⁵

¹⁶⁰ Ahenk, 15 Teşrin-i Sâni 1328 (28 Kasım 1912), s.2.

¹⁶¹ Bilal Şimşir, "Bulgaristan Türkleri ve Göç Sorunu", *Bulgaristan'da Türk Varlığı*, TTK, Ankara 1992, s.52-53.

¹⁶² Ağanoğlu, a.g.e., s.71.

¹⁶³ Ağanoğlu, a.g.e., s.71.

¹⁶⁴ Halaçoğlu, a.g.e., s.37.

5.1.2. Dini Sebeplere Dayalı Göçler

Halkı göçe zorlayan en önemli sebeplerden birisi de, yapılan dini baskılar olmuştur. İşgal edilen yerlerde kalan Müslüman halk baskılar sonucunda din değiştirmeye zorlanmışlardır. Din değiştiren bir Müslüman hanımından boşanmakta, ailesinden kalan mirası alamamaktadır. Ayrıca yıllarca hakim unsur olan Müslümanlar için vaftiz edilmek sonsuza dek lanetlenmeyi kabul etmek demektir.¹⁶⁶

Diğer taraftan bu hristiyan Balkan Devletleri, işgal ettikleri bölgelerdeki cami ve medreseleri kapatmış ya da kiliselere çevirmişlerdir.

Ayrıca Bulgarlar, Pomaklar'ı hedef alarak onları hristiyanlaştırma ve Bulgarlaştırma yolu izlemişlerdir. Bunun yanında pek çok Pomak göç etmek zorunda kalmıştır.¹⁶⁷

5.1.3. Ekonomik Sebeplere Dayalı Göçler

Balkan devletlerinin işgal ettikleri Müslümanların evlerini, tarlalarını yakmaları ve hayvanlarını telef etmesi sonucunda, buradaki halk zor durumda kalmıştır. Diğer taraftan öldürülen Müslümanların ev, tarla, hayvan gibi mallarına sahip olunacağından bu işin devam ettirilmesi kaçınılmaz bir hal almıştır. Bu da halkın göç etmesine sebep olmuştur.

Yukarıda bahsedilen tüm nedenler Balkanlar'dan yapılan göçleri meydana getirmiştir. Diğer taraftan Cemal Paşa'nın anılarında Balkan Savaşları sonunda katledilenlerin sayısı 500.000 olarak belirtilmektedir.¹⁶⁸

¹⁶⁵ Halaçoğlu, a.g.e., s.37.

¹⁶⁶ Ağanoğlu, a.g.e., s.85.

¹⁶⁷ Halaçoğlu, a.g.e., s.42.

¹⁶⁸ Cemal Paşa, *Hatırat*, İstanbul 1996, s.79'den; Ağanoğlu, a.g.e., s.94.

5.2. Balkanlar'dan İzmir'e Yapılan Göçler

Balkan Savaşları ile birlikte gelen göçmenlerin büyük çoğunluğu İstanbul'a ve İzmir'e gelmiştir. Balkanlardan Anadolu'ya göçe hazırlanan muhacirler Selanik limanını kullanmaktaydılar. Oradan Anadolu'ya gelmek için İzmir bir durak olmuştur. Savaşla birlikte hükümet, İzmir'i geçici iskân merkezi olarak belirlemiş, böylece şehir savaş boyunca binlerce muhaciri kabul etmiştir.¹⁶⁹ Gelen muhacirler İzmir'den Anadolu'nun diğer bölgelerine sevk edilmekteydiler.

İzmir'e yapılan göçler sadece Balkan Savaşları ile sınırlı değildir. Zira Balkan Savaşı sonrası ve I. Dünya Savaşı boyunca da Balkanlardan İzmir'e göçler gerçekleşmiştir. Örneğin Karadağ'ın İstivari iskelesinden 2.200 muhaciri taşıyan vapurun hareket ettiği, şehirde muhacir için yer var ise İzmir'de iskân ettirileceği Dahiliye Nezâreti'nden, Aydın Vilayetine bildirilmiştir.¹⁷⁰ Ayrıca, Selanik'ten Şam'a gitmiş olan 2800 kadar muhacirin, orada iskân edilmeyip İzmir'e getirilmesi kararlaştırılmıştır.¹⁷¹

Hükümet, Selanik göçmenlerinin İzmir'e nakledilmesine karar verdiği için bu bölgeden büyük bir göçmen kitlesi İzmir'e gelmiştir. Genel olarak baktığımızda İzmir'e yapılan göçler denizyolu ulaşımı ile gerçekleşmiştir. İzmir'in İstanbul'dan sonra büyük bir liman kenti olması da bunda etkindir. Denizyolu ile gelen muhacirlerin nakliyesi, genellikle Avrupalı devletlere ait vapurlar sayesinde gerçekleştiğini görmekteyiz. Ahenk Gazetesi'nin 8 Nisan 1913 tarihli sayısında,¹⁷² “şehre, İngiliz vapuruyla 2500 muhacir gelmiştir..” şeklindeki haberinden muhacirlerin nasıl getirildiğini anlayabiliriz. Bunun dışında Alman, Fransız, Yunan, Rus kumpanyalarına ait vapurlar da muhacir naklinde bulunmuşlardır.

Yabancı devletlerin vapurlarının dışında, Mısır Hilal-i Ahmer Cemiyeti'ne ait Bahr-i Ahmer ve Bahr-i Ahmel vapurları da muhacirlerin nakliyatında önemli bir görev üstlenmişlerdir. Örneğin Bahr-i Ahmer vapuru, savaş süresince muhacirlerin naklinde büyük hizmetlerde bulunmuş, bu çerçevede Selanik ve İzmir arasında 14.209, Preveze ile İzmir arasında 700, İşkodra ile İzmir arasında 6.081 yaralı ve muhacir naklederek,

¹⁶⁹ Macar, a.g.e., s.112.

¹⁷⁰ BOA.DH.ŞFR, 42-67, 18 Haziran 1914.

¹⁷¹ BOA.DH.ŞFR, 432-50, 1 Temmuz 1914.

¹⁷² Ahenk, 26 Mart 1329 (8 Nisan 1913), s.2.

defalarca sefer yapmıştır. Bahr-i Amal vapuru da Balkan Savaşları'nın sonuna kadar İzmir'e 1500-1600 muhacir taşımıştır.¹⁷³

Denizyolu ile yapılan taşımalar bazı kazalarla sonuçlanmaktaydı. Mayıs 1913'de, İzmir açıklarında 200 muhacir taşıyan bir vapur torpile çarparak batmış ve muhacirlerin 120'si boğulmuştur.¹⁷⁴

Göçmenlerin İzmir'e gelmelerinin diğer bir vasıtası da karayolu ile gerçekleşmiştir. Doğu Ordusu'nun çekilmesiyle, Kırklareli, Lüleburgaz ve çevresinden İstanbul'a gelen göçmenler de buradan karayolu aracılığı ile İzmir'e sevk edilmişlerdir.

5.3. İzmir'e Gelen Göçmenler

Savaşlar ile beraber İzmir'e büyük miktarda göçmen gelmiştir. Bu göçmen grupları içinde yine savaş bölgesi içinden gelen memurlar ve jandarmalar da mevcuttur.

Balkan Savaşları ile birlikte ilk muhacirler Kırcaali ve Lüleburgaz çevresinden gelmişlerdir.¹⁷⁵ Muhacirlerin büyük çoğunluğunu ise Selanik'ten gelen gruplar oluşturmuştur. Ayrıca, işgal edilen Ege Adaları'ndan da muhacirler gelmiştir.

12 Mayıs 1913 tarihine kadar İzmir'e Rumeli ve adalardan gelen muhacir miktarı 45.000 olarak belirtilmiştir. Bunlardan 38.000'i çevre vilayetlere sevk edilmiş ve 7.000'i İzmir'de bırakılmıştır. Fakat Kuşadası'na gelen muhacirler bu toplamdan ayrı tutulmuşsa da, onlarla birlikte şehre 50.000 kadar muhacir gelmiştir.¹⁷⁶ Yine Ahenk Gazetesi'ne göre, 12 Mayıs'tan 1 Eylül'e kadarki zamanda İzmir'e ortalama 5.000 civarında muhacir gelmiştir. Justin McCharty ise 18 Temmuz 1913 tarihinde İzmir'de 65.000 muhacirin olduğunu belirtmiştir.¹⁷⁷

¹⁷³ Macar, a.g.e., s.113.

¹⁷⁴ *Sadrazam ve Harbiye Nazırı Mahmut Şevket Paşa'nın Günlüğü*, Arba Yayınları, İstanbul 1988, s.160.

¹⁷⁵ Ahenk, 24 Teşrin-i Evvel 1328 (6 Kasım 1912), s.3.

¹⁷⁶ Ahenk, 29 Nisan 1329 (12 Mayıs 1913), s.2.

¹⁷⁷ Justin McCarthy, *Ölüm ve Sürgün, Osmanlı Müslümanlarının Etnik Kıyımı (1821-1922)*, TTK, Ankara 2012, s.179.

Talat Paşa ise Balkan Savaşları'ndan sonra Aydın Vilayeti'ne 145.320 nüfus muhacirin geldiğini yazmaktadır.¹⁷⁸ Başka bir kaynakta ise gelen göçmenlerle birlikte artan İzmir'in nüfusu I. Dünya Savaşı'ndan önce 250.000 olarak kaydedilmiştir.¹⁷⁹

Gelen muhacirlerin her seferde kaç kişilik gruplar halinde İzmir'e geldiğini öğrenmek güçtür. Zira gazetelerde verilen her haberde kaç kişi geldikleri yazmamaktadır. Örneğin, Ahenk Gazetesi'nin 3 Aralık 1912 tarihli sayısında¹⁸⁰ “Selanik'ten İzmir'e, “epeyce” muhacir geldiği” yazmakta fakat sayısal bilgi verilmemektedir. O yüzden ki, İzmir'e gelen muhacir sayısını tam olarak değil, ortalama bir sayı ile öğrenmiş olacağız.

İzmir'e gelenlerin bir bölümünü de Sisam, Limni, Sakız gibi kıyıya yakın adalara yapılan baskınlarda yaralanan göçmenler oluşturmuştur. İzmir Gureba Hastanesi'nden başka devlet hastanesi olmadığı için bunlar, Askeri Hastane'ye gönderilip tedavi altına alınmışlardır.¹⁸¹

Gelen muhacirler öncelikle limanda sağlık kontrolünden geçtikten sonra iskân olunacakları yerlere sevk edilmişlerdir. Ayrıca muhacirlerin sevkleri sırasında şehirdeki yük arabacıları, belediye görevlileri ücret almadan eşyalarını iskân yerlerine taşımışlardır.

5.3.1 Göçler Dahilinde Gelen Asker ve Memurların Durumları

Yaralı olarak gelen askerler genellikle Mısır Hilal-i Ahmer Cemiyeti'ne ait vapurlar ile İzmir'e getirilmekteydi. İzmir'deki hastanelerde tedavi gören askerlerin bir kısmı şehirde kalarak mevcut birliklere ilave edilmiş, diğer bir kısmı ise başka vilayetlere sevk edilmişlerdir. Örneğin 1.656 neferden 656'sının İzmir'e nakledildiği Dahiliye Nezâreti'nden bildirilmiştir.¹⁸² Gazeteler ve arşiv belgelerinden elde ettiğimiz verilere göre 1914 yılının başlarına kadar 4500 civarı jandarma gelmiştir. Gelenlerin yarısından fazlası da Adana ve İstanbul'a gönderilmiştir.

¹⁷⁸ Murat Bardakçı, *Talat Paşa'nın Evrak-ı Metrûkesi*, Everest Yayınları, İstanbul 2009, s.39.

¹⁷⁹ Tülay Alim Baran, “Balkan Savaşları'ndan Sonra İzmir'de Rumlar'ın Göç Hazırlığı”, *ÇTTAD*, C.2. S.6-7, 1996-1997 İzmir, s.173.

¹⁸⁰ Ahenk, 20 Teşrin-i Sâni 1328 (3 Aralık 1912), s.3.

¹⁸¹ Macar, a.g.e., s.113.

¹⁸² BOA.DH.İD, 159-1/34, 29 Aralık 1912.

Köylü Gazetesi, 24 Mayıs 1913'e kadar Balkanlar'dan gelen memur sayısını 12.000 olarak belirtmektedir. Bunların 5.000'i emekli edilmiş, 2.000'i başka işlere verilmiş, diğerleri ise Anadolu'ya gönderilmiştir.¹⁸³

Savaş nedeniyle Balkanlar'dan gelen memurların maaşlarının devam etmesi için bazı şartlar konulmuştur. Örneğin, İzmir'e gelen komiser, muavin ve polis memurlarının, şehirdeki polis dairesine müracaat etmemeleri halinde kendilerine maaş verilmeyeceği bildirilmiştir.¹⁸⁴ Ayrıca İzmir'de istihdamı uygun görülmüş memurların künye numaraları, nerden ve ne zaman geldiklerini belirten cetvellerin hazırlanması Emniyet Müdüriyeti'nden Vilayet Polis Müdüriyeti'ne yazı ile bildirilmiştir.¹⁸⁵

5.4. Göçmenlerin İskânı

Göçmenlerin yoğun olarak İzmir'e gelmeleri, tabii olarak iskân problemini de beraberinde getirmiştir. Bunun üzerine vali vekili Kemal Bey başkanlığında özel bir komisyon teşkil edilerek, göçmenlerin iskânı meselesiyle meşgul olunmuştur.¹⁸⁶

İzmir'e gelen muhacirlerin iskân mahalleri camiler, mektepler, medreseler ve çadırlar olmuştur. 1914 yılının başına kadar buralarda iskân ettirilmişler, 1914 ile beraber Rum köylerine de iskân ettirilmişlerdir.¹⁸⁷ Hisar Camii bu yerleşim yerlerinden hariç tutulmuştur.¹⁸⁸ Genel olarak göçmenlerin hangi yerlerde iskân edildiklerine bakarsak; Darû'l-aceze, Namazgâh'ta Kurşunlu Medresesi,¹⁸⁹ İkiçeşmelik Hasta Sokağı'daki Camii Şerif'e,¹⁹⁰ Sarı Hafız Camii Şerifi'ne,¹⁹¹ Beyler Sokağı'nda Hacı Mehmed Camii Şerifi'ne ve Lütfü Bey Camii Şerifi'ne,¹⁹² Kalafât Camii'ne,¹⁹³ İkinci Hamidiye Mahallesi Camii Şerifi'ne sevk ve iskân ettirilmişlerdir.

¹⁸³ Köylü, 11 Mayıs 1329 (24 Mayıs 1913), s.3.

¹⁸⁴ Ahenk, 14 Kanun-ı Evvel 1328 (27 Aralık 1912), s.2.

¹⁸⁵ Ahenk, 22 Teşrin-i Sâni 1328 (5 Aralık 1912), s.2.

¹⁸⁶ Halaçoğlu, a.g.e., s.77.

¹⁸⁷ Efiloğlu, a.g.e., s.108.

¹⁸⁸ Halaçoğlu, a.g.e., s.77.

¹⁸⁹ Ahenk, 24, Teşrin-i Evvel 1328 (6 Kasım 1912), s.3.

¹⁹⁰ Ahenk, 28 Temmuz 1329 (10 Ağustos 1913), s.3.

¹⁹¹ Ahenk, 10 Kanun-ı Evvel 1328 (23 Aralık 1912), s.2.

¹⁹² Ahenk, 12 Kanun-ı Evvel 1328 (25 Aralık 1912), s.2.

¹⁹³ Ahenk, 16 Kanun-ı Evvel 1328 (29 Aralık 1912), s.2.

Cami ve medreselerin yanında muhacirler şehirdeki okullara da yerleştirilmişlerdir. Örneğin gelen muhacir sayısının fazla olması ile birlikte İbtidâî Mektebi başka yere nakledilerek, burası muhacirlere tahsis olunmuştur.¹⁹⁴

Ayrıca fazla muhacir geldiğinden, öğrencisi daha az medrese ve mekteplerin bu hususta kullanılması kararlaştırılmıştır.¹⁹⁵

Bahsedilen yerler dışında muhacirler için, Katipoğlu mevkiinde (Çankaya) çadırlar kurulmuştur. Bunun için 300 kadar da çadır satın alınmıştır.¹⁹⁶

Bunlardan başka varlıklı olan muhacirler ise şehirde ev kiralamışlardır. Ancak bazı ev sahiplerinin, evlerini oldukça fazla fiyatta kiralamaları ve bu durumun belediye tarafından dikkate alınmaması üzerine bu konuda şikâyetler olmuştur.¹⁹⁷

Muhacirlerin şehir merkezine yığılmaları üzerine Vali Rahmi Bey, hükümet binası civarındaki camilerde ikamet eden muhacirleri ayrı ayrı ziyaret etmiş ve hükümetin kendileri için evler yaptığını ve oraya gitmelerini istemiştir.¹⁹⁸

Muhacir iskânı amacıyla diğer bir yol olarak da çiftlik ve arsa satın alınma yoluna gidilmiştir. Örneğin, Seferihisar'da Mithat Paşa'nın eşine ait olan çiftlik hükümetçe satın alınmak istenmiştir.¹⁹⁹ Yine hükümet tarafından Aydın kasabası içinde muhacirlere ev yapılması için 120 liralık bir bağ satın alınmıştır.²⁰⁰

Muhacirlerin kalıcı olarak iskânlarını sağlamak için ise yeni muhacir köyleri inşa etme projesi düşünülmüştür.²⁰¹ Bu amaçla muhacirlerin bir kısmı köylere dağıtılırken, geri kalanlar içinde yeni evler inşa edilmesi gerekmiştir. Bu amaçla vilayette muhacirler için elverişli ne miktarda arazi ve emlâk var ise, bunun amaçla vilayete cetveller hazırlanması istenmiştir. Buna göre Menemen, Buldan, Karacasu ve Aydın dolaylarında 120.000 dönüm

¹⁹⁴ Ahenk, 14 Kanun-ı Evvel 1328 (27 Aralık 1912), s.2.

¹⁹⁵ Ahenk, 14 Kanun-ı Evvel 1328 (27 Aralık 1912), s.2.

¹⁹⁶ Ahenk, 26 Temmuz 1329 (8 Ağustos 1913), s.2.

¹⁹⁷ Ahenk, 10 Şubat 1328 (23 Şubat 1913), s.2.

¹⁹⁸ Köylü, 28 Teşrîn-i Sâni 1329 (11 Aralık 1913), s.2.

¹⁹⁹ Köylü, 9 Nisan 1329 (22 Nisan 1913), s.3.

²⁰⁰ Anadolu, 8 Teşrîn-i Sâni 1329 (21 Kasım 1913), s.3.

²⁰¹ Fuat Dündar, "Balkan Savaşı Sonrasında Kurulmaya Çalışılan Muhacir Köyleri", *Toplumsal Tarih*, C.14, S.82, İstanbul 2000, s.52.

arazi,²⁰² Foça civarında ise 20-30 dönüm kadar arazinin muhacirler için elverişli olduğu bildirilmiştir.²⁰³ Söke ise muhacir köyü inşası için elverişli bulunmamıştır.²⁰⁴

Bunların akabinde Aydın dahilinde muhacirlerin iskânı için Kuyucak ve Germencik'te evler inşa edilmeye başlanmıştır. Ayrıca Germencik'te bir ibtidaî mektebi yapılması kararlaştırılmıştır.²⁰⁵

Yapılacak evlerde değil ancak hemen iskân arzusunda bulunan muhacirlere ise Ankara, Konya, Adana ve Kastamonu vilayetlerinde hane başına 100 dönüm arazi tahsis edileceği bildirilmiştir.²⁰⁶

Oluşturulacak yeni muhacir köyleri; gelen muhacir sayısının fazla olması, yeterli paranın olmaması ve Balkan Savaşları'nın hemen ardından I. Dünya Savaşı'nın başlaması üzerine inşa edilememiştir.²⁰⁷

5.5. Göçmenlerin Sevk Edilmesi

Yukarıda bahsettiğimiz gibi 12 Mayıs tarihine kadar şehre 45.000 muhacir gelmiş, bunun 38.000'i çevre sancak ve kazalara sevk edilmiştir. Bu tarihten sonra, Ağustos 1913'ün başına kadar 3000 civarında muhacir ise Manisa, Aydın, Söke, Nazilli, Torbalı, Alaşehir, Bandırma, Menemen, Bayındır, Tire, Söke, Ödemiş gibi yerlere sevk edilmiştir. Çevreye sevk olunan muhacirlerin iskân ve iaşeleriyle ilgilenmek üzere her tarafta hususi komisyonlar oluşturulması İzmir Muhacirin Komisyonunca karar alınmıştır.²⁰⁸

Yapılan sevklerde ticaret ve sanayi erbabından olan muhacirlerin şehir merkezinde kalmaları, diğerlerinin ise hemen çevreye sevkleriyle, arazileri paylaştırılıp ziraata başlamaları Dahiliye Nezâretince, Muhacir Komisyonu'na bildirilmiştir.²⁰⁹

²⁰² Ahenk, 8 Mayıs 1329 (21 Mayıs 1913), s.2.

²⁰³ Ahenk, 23 Kanun-ı Evvel 1328 (5 Ocak 1913), s.2.

²⁰⁴ Ahenk, 20 Haziran 1329 (3 Temmuz 1913), s.2.

²⁰⁵ Anadolu, 8 Teşrîn-i Sâni 1329 (21 Kasım 1913), s.3.

²⁰⁶ Anadolu, 21 Haziran 1329 (4 Temmuz 1913), s.2.

²⁰⁷ Dündar, a.g.m., s.52.

²⁰⁸ Ahenk, 21 Mayıs 1329 (3 Haziran 1913), s.2.

²⁰⁹ Anadolu, 4 Temmuz 1329 (17 Temmuz 1913), s.3.

5.6. İskân Eden Göçmenler ve Göçmenlere Yapılan Yardımlar

Gelen muhacirlere Osmanlı Devleti tarafından pek çok kolaylık sağlanmış ve Muhacir Komisyonları için yardımlar yapılmıştır.

Gelen muhacirler, iki sene boyunca Temettu' Vergisi'nden muaf tutulmuşlardır.²¹⁰ Ayrıca Dahiliye Nezâreti'nden, muhacirlerin iskân masrafları için 100.000 kuruş,²¹¹ yardım masrafları içinde 20.000 kuruş gönderilmiştir.²¹²

24 Mayıs 1913 tarihinde muhacirlere 25 senelik olmak üzere, 3.000.000 liralık kredi verilmiştir.²¹³

Muhacirlere halktan, askerlerden ve memurlardan da büyük yardımlar yapılmıştır. Geçici olarak ikamet eden muhacirlerin, iskân ettikleri yerin sakinleri tarafından yemek, yatak, yorgan, elbise, kömür gibi ihtiyaçları karşılanmıştır. Örneğin, Şadırvanaltı'nda bakkal Abdullah Ağa tarafından üç adet yorgan muhacirlere bağışlanmak üzere Muhacir Komisyonu'na verilmiştir.²¹⁴ Urla'da bulunan redif taburundan Muhacir Komisyonu'na 823 kuruş 15 para gönderilmiştir.²¹⁵

Müslüman ahali dışında Gayrimüslimler de muhacirlere yardımda bulunmuşlardır. Örneğin, İzmir tüccarlarından Mösyö Forbes, kendi ticaret işletmesinde muhacirlere iş vereceğini bildirmiştir.²¹⁶ İngiliz Konsolosu, muhacirlere 1.200 battaniye ve 2.000 yorgan vererek yardımda bulunmuştur.²¹⁷ Geliri muhacirlere ait olacak şekilde İngiliz tüccar Mösyö Harbert'in Bornova'daki evinde konser verilmiştir.²¹⁸

Savaşlar boyunca gerek Hilal-i Ahmer Cemiyeti'nin gerekse de Mısır Hilal-i Ahmer Cemiyeti'nin muhacirlere büyük yardımları olmuştur. Bu amaçla savaşta yardıma muhtaç askerlere, göçmenlere ve diğer yardıma muhtaç olan kişilere harcanması amacıyla

²¹⁰ Ahenk, 10 Temmuz 1329 (23 Temmuz 1913), s.2. Temettu' Vergisi: Tüccar ve esnafın senelik kazançları üzerinden alınan vergidir. Bkz: Mehmet Zeki Pakalın, *Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü*, MEB Yayınları, C.3, İstanbul 1993, s.453.

²¹¹ Ahenk, 23 Teşrin-i Sani 1328 (6 Aralık 1912), s.2.

²¹² Ahenk, 15 Mart 1329 (28 Mart 1913), s.2.

²¹³ Köylü, 11 Mayıs 1329 (24 Mayıs 1913), s.1.

²¹⁴ Ahenk, 6 Kanun-ı Evvel 1328 (19 Aralık 1912), s.3.

²¹⁵ Ahenk, 3 Kanun-ı Sâni 1328 (16 Ocak 1913), s.2.

²¹⁶ Ahenk, 13 Teşrin-i Sâni 1328 (26 Kasım 1912), s.2.

²¹⁷ Ahenk, 30 Kanun-ı Evvel 1328 (12 Ocak 1913), s.3.

²¹⁸ Ahenk, 17 Kanun-ı Sâni 1328 (30 Ocak 1913), s.2.

Hilal-i Ahmer Cemiyeti'ne hükümet tarafından 100.000 liralık bir ödenek ayrılması kararlaştırılmıştır.²¹⁹

İzmir Hilal-i Ahmer Şubesi'ne; Adapazarı Hilal-i Ahmer Şubesi'nden 1.931 kuruş 75 para, İzmit Adapazarı Hilal-i Ahmer Şubesi'nden 1.030 kuruş 75 paralık yardım yapılmıştır.²²⁰ Mısır Hilal-i Ahmer Cemiyeti'de muhacirlere verilmek üzere 1.000 çuval odun göndermiştir.²²¹

5.7. Göçlerin İzmir'deki Eğitime Etkileri ve Göçmenlerin Eğitim Durumu

Balkan Savaşları ile beraber İzmir'e yapılan göçler doğrudan olarak şehirdeki eğitimi de etkilemiştir. Muhacirlerin iskânı meselesi ile birlikte okullarda geçici iskân yerleri haline gelmiştir. Ve bu yüzden şehrin kimi okullarında eğitim aksamıştır. Bu durumdan ötürü şehirdeki Nehârî İdâdîsi'ne muhacir yerleştirildiğinden, okulun dersleri tatil edilmiştir. Ancak müdür İlyas Bahri Efendi'nin gayretiyle eğitim için başka bir yer bulunarak orada eğitime devam edilmiş ise de, yeni yerin eğitim için elverişli olmamasından dolayı eğitime devam edilememiştir. Bunun üzerine müdür bey muhacirlerin başka bir yere nakillerini talep etmiştir.²²² 12 Mart 1913'ten itibaren de, muhacirlerin şehirdeki okullardan tahliyesine karar verilmiştir.²²³

İzmir'deki öğrencilerin eğitim durumları dışında, Balkanlar'dan gelen öğrencilerinde eğitimleri göz önüne alınmıştır. Bu hususta İzmir Türk Ocağı, 25 muhacir öğrenciyi İdâdî Mektebi'ne yerleştirmiş ve onların ihtiyaçlarını karşılamıştır.²²⁴

Maarif Nezâreti'nce Rumeli'den gelen öğrencilerin eğitimden mahrum kalmamaları için İzmir'de 7, Konya'da 5 senelik iki idâdî mektebi yapılması kararlaştırılmıştır.²²⁵

Selanik Hukuk Mektebi'nin öğrencileri, mektebin İzmir'e naklini istemişlerdir. Maarif Nezâreti'nce okulun İzmir'e nakli kararlaştırılmıştır.²²⁶

²¹⁹ Zekeriya Türkmen, "Balkan Savaşları'nda Hilal-i Ahmer Cemiyeti'nin Osmanlı Ordusuna Yönelik Sağlık Hizmetleri", *Belleten*, C.68, S.252, TTK, Ankara 2004, s.496.

²²⁰ Kızılay Arşivi, Kutu No: 78, Belge No: 288, 4 Nisan 1913.

²²¹ Ahenk, 4 Mart 1329 (17 Mart 1913), s.2.

²²² Ahenk, 26 Şubat 1328 (11 Mart 1913), s.2.

²²³ Ahenk, 27 Şubat 1328 (12 Mart 1913), s.2.

²²⁴ Ahenk, 18 Şubat 1328 (3 Mart 1913), s.2.

²²⁵ Ahenk, 14 Şubat 1328 (27 Şubat 1913), s.2.

²²⁶ Ahenk, 20 Mart 1329 (2 Nisan 1913), s.2.

5.8. Yapılan Yolsuzluklar

Gerek muhacirlerden gerekse de komisyon üyeleri tarafından, komisyona yapılan yardımların kötüye kullanıldığı da olmuştur.

Ahenk Gazetesi'nin 2 Mayıs 1913 tarihli sayısında muhacirlerin ne gibi yolsuzluk yapmış olduklarını görebiliriz:²²⁷ *“Önceden muhacirlere ekmek veriliyordu. Şimdi ise işin daha kolaylıkla yapılması için ekmek yerine para verilmektedir. Bu durumdan dolayı bir takım ahlak dışı olaylar meydana gelmektedir. Beş parmağın hepsinin bir olmadığı gibi, muhacirlerinde hepsi ahlaklı değildir. Parayı alan, ailesinin parası ile meyhanelere gidiyor..”*

Diğer yandan muhacirlerle birlikte gelen memurlarında bu tür olaylara kalkıştığı görülmektedir. Bazı memurların Rumeli'den gelerek maaşlarını aldıktan sonra tekrar geldikleri yöne geri döndükleri görülmektedir. Örneğin, Selanik'ten Halil Rahmi Efendi'nin memuriyetinin geçici olmasına rağmen çalışmayıp maaşını aldıktan sonra tekrar Selanik'e dönmüştür.²²⁸

Muhacirler haricinde bazı komisyon memurları ve belediye çalışanlarının da yolsuzluklar meydana getirdiği görülmektedir. Bu paralarla kimi eğlence ortamlarında bulunmuş, kimi de ev satın almıştır. Ayrıca vapur biletlerinde çocukların yaşını büyük göstererek fazladan para almaktaydılar.²²⁹

Konuya başka bir örnek olarak, belediye memurlarından bir doktor, hastayı muayene etmek için araba ile gittiği, arabacıya makbuz olarak gidiş geliş yolunu fazladan yazdırdığı ve bu yüzden haksız yere para aldığı konusunda şikayetler olmuştur.²³⁰

²²⁷ Ahenk, 19 Nisan 1329 (2 Mayıs 1913), s.2.

²²⁸ Anadolu, 19 Haziran 1329 (2 Temmuz 1913), s.2.

²²⁹ Köylü, 9 Nisan 1329 (22 Nisan 1913), s.2.

²³⁰ Köylü, 9 Nisan 1329 (22 Nisan 1913), s.2.

6. Balkan Savaşları Sonrasında İzmir’den Yunanistan’a Yapılan Rum Göçleri ve 1914 Türk-Yunan Mübadelesi Teşebbüsü

II. Meşrutiyet döneminden itibaren Osmanlı Devleti aleyhine olan bütün faaliyetlere ağırlık veren Rumlar, Balkan Savaşları ile birlikte devlet aleyhine harekete geçmişler, Trakya’dakiler Bulgarlar’a, Batı Anadolu’dakiler ise Yunanistan’a destek vermişlerdir. Osmanlı Devleti aleyhine bu denli yoğun bir faaliyet içine girmiş olan Rumlar, bu çabalarına rağmen yine de emellerine kavuşamamışlardır. Çünkü bir süreliğine Bulgar işgaline giren Trakya yeniden Osmanlı idaresine geçince, Osmanlı idaresinden kurtuldukları için büyük bir sevinç duyan Trakya Rumları yeniden istemedikleri Osmanlı idaresine girmek zorunda kalmışlardır.²³¹

Ege Adaları’nda yaşayanlar Yunanistan’ın buraları ele geçirmesiyle hayallerine kavuşmuşlardır. Ancak Yunanistan askerlerinin Anadolu’ya çıkacağı günü bekleyen ve savaşta Yunanistan’ın galip gelmesi için çok çalışmış olan Batı Anadolu Rumları için aynı şeyi söylemek mümkün değildir.²³²

Rumların göçünü sadece tek bir nedene bağlamak doğru değildir. Umdukları askeri hareketin başarısızlığa uğramasının yanı sıra, Balkanlar’dan gelen muhacirler, İzmir gibi geldikleri yerde milli iktisadı canlandırmış ve bu da çok önceden beri şehir ekonomisini elinde tutan Rumları olumsuz yönde etkilemiştir. Bunlar dışında gelen muhacirlerin Rum yerleşimlerine de yerleştirilmeleri Rumların göç etmelerinde önemli bir neden olmuştur.

Yunanistan’ın Batı Anadolu’ya karşı saldırı girişimlerinin başarısız olması üzerine, bir şekilde ümitlerini yitiren Rumlar 1914 yılının Haziran ayından itibaren Urla, Çeşme, Ayvalık, Çanakkale gibi yerlerden Yunanistan’a ve adalara göç etmeye başladılar. Örneğin önemli bir Rum nüfusunu barındıran Çeşme’deki Rum göçü adalara doğru gerçekleşmiştir. Çeşme’deki Rumların bir kısmının kayıklarla Sakız Adası’na gitmeye çalıştıkları, adaya ulaştıklarında ise Türklerden baskı gördüklerini ileri sürerek Sakız’daki Müslüman halka hücumlarda bulundukları görülmüştür.²³³

Muhacirlerin Rum köylerine iskan edilmesine Mayıs 1914’te başlanmıştır. Özellikle göç eden Rumların bıraktıkları evler muhacirlere verilmiştir. Ayrıca yine

²³¹ Efiloğlu, a.g.e., s.65.

²³² Efiloğlu, a.g.e., s.65.

²³³ Hasan Taner Kerimoğlu, İttihat-Terakki ve Rumlar 1908-1914, Libra Yayıncılık, İstanbul 2012, s.385.

muhacirlerin Rum köylerine yerleştirilmesi, Rumların korkularını arttırmıştır.²³⁴ Çünkü muhacirlerin Balkanlarda maruz kaldıkları saldırılarının intikamını Rumlardan almaya çalıştıkları bir ortamda Rumların bu iskanlarla korkuya düşmemeleri mümkün değildir.²³⁵ Herhangi bir karışıklığa sebep verilmemek üzere Haziran ayında bu uygulamadan geçici olarak vazgeçilmiştir.

Bunlardan başka Batı Anadolu’da asayişin bozulmasıyla birlikte Rumlara yönelik saldırılar da artmış ve hem yerli halk hem de muhacirler tarafından Rumlara göç etmeleri konusunda baskılar yapılmaya başlanmıştır. Örneğin Foça, Urla, Çeşme ve Kuşadası’nda Hristiyan köylerinin çevre Müslüman köyleri tarafından gasp edildiği, Hristiyanların Müslümanlar tarafından göç ettirildiği ve Çeşme gibi bazı yerlerde yetkililerin bu işe engel olmadıkları hatta yağmaya katıldıkları iddia edilmiştir.²³⁶

Batı Anadolu’da başlayan Rum göçü haberlerinin İstanbul’a ulaşmasıyla harekete geçen Dahiliye Nazırı Talat Bey, ilgili vali ve mutasarrıflara birer telgraf çekerek, göçün derhal yasaklanmasını ve yola dökülenlerin köylerine geri dönmelerini istemiştir.²³⁷

Nitekim Yunanistan, Batı Anadolu’da Rumlara soykırım yapılıyor diye, bu konuda Osmanlı Devleti’nin Büyük Devletlere şikayet etme yoluna gitmiştir. Sonuç olarak 19 Haziran 1914’te Avusturya elçiliği toplantı yapan elçiler, bu konunun ciddi olmadığını, sadece elçilik tercümanlarından oluşan bir heyetin yeterli olacağı bildirilmiştir. Ve böylece Fransa, Rusya, Almanya, İtalya ve Avusturya elçilik tercümanlarının katılımıyla “Tercümanlar Heyeti” kurulmuştur.²³⁸ Fakat bölgede yapılan 20 günlük bir araştırma sonucunda herhangi bir kanıt rastlanmamıştır.

Gelişen bu olaylar çerçevesinde, Türkiye ile Yunanistan arasında nüfus mübadelesi fikri, ilk defa Atina elçisi Galip Kemal Bey tarafından düşünülmüştür. Plana göre Makedonya’daki Müslümanlar ile Aydın Vilayeti’ndeki Rumlar arasında nüfus mübadelesi yapılacaktı. Buna göre, göçmenlerin geride bırakacakları emlakın değerleri kurulacak olan bir Muhtelit Komisyon tarafından tespit edildikten sonra mübadele işlemine başlanacaktır.

²³⁴ Efiloğlu, a.g.e., s.108.

²³⁵ Efiloğlu, a.g.e., s.108.

²³⁶ Efiloğlu, a.g.e., s.130.

²³⁷ Mehmet Yılmaz, “Balkan Savaşı’ndan Sonra Türkiye’den Yunanistan’a Rum Göçleri”, Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi, S.10, Konya 2001, s.27.

²³⁸ Yılmaz, a.g.m., s.30.

Nitekim Ağustos 1914'te I. Dünya Savaşı'nın çıkması üzerine bu mübadele planı gerçekleştirilememiştir.²³⁹

7. Balkan Savaşları Sebebiyle İzmir'de Sağlık Durumu

7.1. İzmir'de Görülen Salgın Hastalıklar

Savaşlar İzmir'e doğrudan olarak bir diğer etkisi de salgın hastalıklardır. Kırklareli ve Lüleburgaz'dan kaçarak Çatalca hattına gelen askerler arasında bir süre sonra salgın hastalıklar görülmeye başlanmıştır. Bu hastalıkların başında ise kolera gelmektedir. Kolera, kısa süre içinde askerlerle birlikte hareket eden muhacirlere de sıçramıştır.²⁴⁰ Bununla birlikte binlerce kişi kolera yakalanmıştır.²⁴¹

7.1.1. Kolera

İstanbul'da ortaya çıkan kolera önemli derecede yayılmıştır. Bu yüzden İzmir'e kara ve deniz yoluyla nakiller yapıldığından, İzmir doğrudan hastalığa maruz kalmaktadır. Ayrıca Sıhhiye Müdürü Şükrü Bey'in belirttiği üzere kolera daha çok Selanik'ten deniz yolu ile gelmiştir.²⁴² Ayrıca çevre yerlere de muhacir nakli yapıldığından hastalığın neredeyse bütün Aydın Vilayeti'ne yayılma olasılığı da gündeme gelmiştir.

Karantina kayıtlarına göre Temmuz 1913'te kolera hastalığından 101 kişi hayatını kaybetmiştir.²⁴³ Ağustos ayında, kolera yakalanan 173 kişiden, 99'u hayatını kaybetmiştir.²⁴⁴

1911 yılında İzmir'de ortaya çıkan kolera hastalığına Aydın Vilayeti'nde 4320 kişi yakalanmış bunlardan 2325'i ölmüştür.²⁴⁵ Bu sebeplerden, belediye tarafından bazı önlemler alınma yoluna gidilmiştir.

²³⁹ Yılmaz, a.g.m., s.31-32.

²⁴⁰ Macar, a.g.e., s.77-78.

²⁴¹ Zuhâl Özeydin, "Osmanlı Hilâl-i Ahmer Cemiyeti'nin Kuruluşu ve Çalışmaları", *Türkler Ansiklopedisi*, C.13. Ankara 2002, s.693.

²⁴² Ahenk, 24 Temmuz 1329 (6 Ağustos 1913), s.2.

²⁴³ Ahenk, 8 Ağustos 1329 (21 Ağustos 1913), s.2.

²⁴⁴ Ahenk, 29 Ağustos 1329 (11 Eylül 1913), s.2.

²⁴⁵ Ahenk, 5 Teşrin-i Sâni 1328 (18 Kasım 1912), s.3.

7.1.2. Diğer Hastalıklar

İzmir’de önem arz edilen tek hastalık kolera olmamış, çiçek ve tifüs gibi hastalıklar da tehlikeli bir hal almıştır.

Tıpkı kolerada olduğu gibi çiçek hastalığını da şehre göçmenler getirmiş ve hastalık kısa süre içinde salgın halini almıştır. Mart ve Nisan 1913’te çiçek hastalığından 26,²⁴⁶ Temmuz’da ise 34 kişi ölmüştür.²⁴⁷

Ölümlerin şehirdeki bölgelere göre dağılımına bakıldığında çiçek hastalığının en yoğun olduğu yerin Karşıyaka’daki Alaybey Mahallesi olduğu görülmüştür. Fakat çiçek, sadece şehir merkeziyle sınırlı kalmamış, şehre bağlı nahiye ve köylerde de etkisini göstermiştir.²⁴⁸

Balkan Savaşları sırasında şehirde tifüs hastalığı da görülmüştür. Hastalığın en şiddetli olduğu dönem, 1913 yılının Nisan ayı olmuştur.²⁴⁹

Diğer hastalıklarında etkisini gösterdiği şehirde Temmuz 1913’te kızamıktan 8, menenjitden 17, veremden 30, çocuk ishalinden 50, kalp hastalığından 24 kişi hayatını kaybetmiştir.²⁵⁰

7.2. Hastalıklara Karşı Alınan Önlemler

Kolera hastalığının yayılmasını durdurmak için hızla önlemler alınmıştır. Buna göre muhacirlerin iskân ettikleri yerler kontrol altına alınarak, sık sık muayene edilmiştir. 17 Kasım 1912’de belediye doktorları bu teftiş ve muayeneler için görevlendirilmişlerdir.²⁵¹ Yapılan teftişler sonucunda güvenli bulunmayan on iki dükkan kapatılmış, bazı lokantalardaki çatlak tabaklar imha edilmiş ve iskân edilmiş olan bazı muhacirlerin ise yerleri değiştirilmiştir.²⁵² Ayrıca İstanbul’dan gelen yolcular için Pasaport’ta karantinahane

²⁴⁶ Ahenk, 14 Mayıs 1329 (27 Mayıs 1913), s.2.

²⁴⁷ Ahenk, 8 Ağustos 1329 (21 Ağustos 1913), s.2.

²⁴⁸ Macar, a.g.e., s.88.

²⁴⁹ Macar, a.g.e., s.89.

²⁵⁰ Ahenk, 8 Ağustos 1329 (21 Ağustos 1913), s.2.

²⁵¹ Ahenk, 5 Teşrîn-i Sâni 1328 (18 Kasım 1912), s.2.

²⁵² Ahenk, 11 Nisan 1329 (24 Nisan 1913), s.2.

oluşturulmuş ve bunlar teker teker muayene olarak, nerede ikamet edecekleri kayıt altına alınmış ve beş gün boyunca karantinada kalmaları kararlaştırılmıştır.²⁵³

Yine şehir merkezinde hastalığı kontrol altına almak için seyyar doktor teşkilatı oluşturulmuştur.²⁵⁴ Ayrıca tramvay arabaları her sefer bitiminde dezenfekte edilmiştir. Bunlar dışında şehir suları da tahlil edilerek, hastalığa neden olup olmadığı araştırılmış ancak bir sularda herhangi bir tehlikeye rastlanmamıştır.²⁵⁵

Koleraya yakalanan hastaların artması üzerine Tepecik'deki Frengi Hastanesi tahliye edilerek, içindeki hastalar Gureba-i Müslimin Hastanesi kadınlar dairesinin alt kısmına nakil edilmiştir. Tepecik Hastanesi'nin kolera hastalarına mahsus olması için Sıhhiye Dairesi faaliyetlerde bulunmuştur.²⁵⁶

Sıhhiye Müfettişliği ise hastalığın kontrol altına alınması için bu işle görevli belediye doktorları, polis, jandarma, köy muhtarlarına şu şekilde talimatta bulunmuştur:²⁵⁷

1- Kolera'nın etkisinde olan yerlerden Aydın Vilayeti'ne gelen yolcular, bulundukları yerde yedi gün müşahede altında tutulacaklardır.

2- Gelenlerin hasta olup olmadığını anlamak için her gün görülmeleri gerekmektedir. Hasta olanlar görüldüğü anda görevlilere haber verilecek ve hasta kişi tedavi altına alınacaktır. Tedavi süresince hastanın yanına girilmesi yasaklanmıştır.

3- Aydın Vilayeti'ne gelen yolcular her nereye inmişler ise sancak ve kazalarda belediye hakimini, hakimin bulunmadığı zamanlarda polis komiserini veya jandarma kumandanını veyahut muhtarı her gün saba akşam şahsen gidip görecekle ve sağlıklı olduklarını söyleyeceklerdir. Bu kontrol durumu yedi gün sürecek, doktor veya muhtar tarafından hastanın durumu Vilayet Sıhhiye Müfettişliği'ne bildirilecektir.

4- Tedaviyi kabul etmeyenler ya da tedaviden kaçanlar tespit edilecek ve yakalananlar 5 gün sonrasında polis veya jandarma nezaretinde karantinaya alınacaklardır.

5- Hastalığın sirayet ettiği bir yerden gelen biri hastalandığı zaman, kişinin hastalığından geç haber alınıyor ise, bu durumdan oradaki memurlar sorumludur.

²⁵³ Ahenk, 12 Teşrîn-i Sâni 1328 (25 Kasım 1912), s.3.

²⁵⁴ Ahenk, 29 Temmuz 1913 (11 Ağustos 1913), s.2.

²⁵⁵ Ahenk, 28 Temmuz 1913 (10 Ağustos 1913), s.3.

²⁵⁶ Ahenk, 28 Temmuz 1913 (10 Ağustos 1913), s.3.

²⁵⁷ Ahenk, 12 Teşrîn-i Sâni 1328 (25 Kasım 1912), s.3.

6- Müşahedede gözlenen hastaların tutanakları, iskân edecekleri yerin doktor veya muhtarlarına gönderilecektir.

Hastalıkla ilgili görevli memurlara uyarıda bulunulduğu gibi, kara ve deniz yolunu kullanarak gelen yolculara da şu şekilde talimatlarda bulunulmuştur:²⁵⁸

1- Gelen yolcular ikamet edecekleri adresleri belirteceklerdir.

2- İstanbul'da kolera hastalığının mevcudiyeti sebebiyle İstanbul'a uğrayan vapurlardan İzmir'e çıkan yolcular, Karahisar Şimendifer Hattı ile Aydın Vilayeti'ne gelen yolcular indikleri yerlerde yedi gün müşahede altında tutulacaklardır.

3- Aydın Vilayeti'ne gelen yolcular her nereye inmişlerse, her gün belediye hakimlerini görüp iyi olduklarını bildireceklerdir. Hakimin bulunmadığı zamanlarda polis komiserini veya jandarma kumandanını ya da muhtarı görecektir.

4- İzmir'de sağlık kontrolü için iki yere başvurulacaktır;

a) Hükümet civarında Beyler Sokağı'nda sıhhiye dairesi.

b) Pasaport polis merkezi.

Hastalığın Nisan 1913'ten itibaren şiddetlenmesi üzerine, hastalığı önlemek için başka tedbirlerde alınmıştır:²⁵⁹

1- İzmir'den çevreye gidecek yolcular eşyalarını 24 saat önce Punta, Basmane ve Gümrük istasyonuna götürerek, orada bulunan tehcir memurlarına temizlettireceklerdir.

2- Yatak, yorgan, yastık gibi eşyaların ve kirli elbiselerin geçmesi yasaktır.

3- Yağ, süt, peynir, ham ve çürük meyve-sebzelerin geçirilmesi yasaktır.

4- Kirli kap ve küfeler içerisindeki yiyecek ve içeceklerin geçirilmesi yasaktır.

5- Üzerinde "tehcir olunmuştur" işareti olmayan kullanılmış eşyalar, sahiplerine ait olduğu halde kabul edilmeyecektir.

²⁵⁸ Ahenk, 12 Teşrîn-i Sâni 1328 (25 Kasım 1912), s.3.

²⁵⁹ Ahenk, 2 Ağustos 1329 (15 Ağustos 1912), s.2.

6- Yolcuların bilet almadan önce istasyonlardaki doktorlarca muayene edilmesi gerekmektedir.

Vilayet içinde koleraya karşı bu gibi tedbirler alındığı görülmektedir. Her ne kadar ölüm oranı artış göstermişse de, 1913 yılı Ekim ayının ortalarından itibaren kolera hastalığı görülmemiştir.

Kolerada olduğu gibi çiçek hastalığına karşı da önemli tedbirler alınmıştır. Çiçek aşısıyla ilgili mücadele tedbirleri çerçevesinde aşı, mecburi hale getirilmiştir. Aşı ile ilgili yayınlanıp dağıtılan bildirilerde, çocuklarını aşılatmamış veya aşı süresi beş seneyi geçirmiş olanların hemen çiçek aşısı yaptırmaları istenmiştir. Hastalığını gizleyen ya da aşı yaptırmayan kişiler hakkında kanuni işlemlerin uygulamaya konulacağı ifade edilmiştir.²⁶⁰

B) Savaşların İzmir’i Askeri Yönden Etkilemesi

Megali İdea ile Yunanistan, İstanbul’u ele geçirmek istemektedir. Ancak Bulgarlar, Çatalca Hattı önlerinde durdurulmuş ve bir şekilde İstanbul yolu Yunanistan için kapanmıştır. İstanbul’a açılan diğer bir kilit noktası ise Aydın Vilayeti ve özellikle İzmir şehridir. Anadolu’nun tabii uzantıları diyebileceğimiz Ege Adaları, Yunanistan tarafından Birinci Balkan Savaşı ile tamamen işgal edilmiştir. Adalardan sonra Batı Anadolu sahilleri ve İzmir Yunan donaması tarafından zaman zaman saldırılara uğramıştır. Bu sebeple İzmir sadece Anadolu’nun kilit merkezi değil, aynı zamanda İstanbul’un da anahtarı konumuna gelmiştir. Osmanlı donamasının zayıflığı sonucunda Yunan donanması Ege Denizi’nde hakim bir güç konumuna gelmiştir.

1. Balkan Savaşları’nda Seferberlik İlanı

Osmanlı Devleti’nde Balkan Savaşları öncesi barış zamanında 20-25 yaş arasındaki tüm erkekler silah altına alınmış, seferde ise orduları teşkil etmek amacıyla 20-40 yaş arası erkekler orduya çağırılmıştır. Ancak Osmanlı Devleti’nde asker mevcutlarına bakıldığında barış kuvvetleri sayısı ortalama 280.000, savaşa katılacakların sayısı ise 450.000 olmuştur.

²⁶⁰ Macar, a.g.e., s.88.

Osmanlı Ordusu; Nizamiye Ordusu, Redif Ordusu, Müstahfız Birlikleri ve Aşiret Süvari Birlikleri'nden meydana gelmiştir. Buna göre 1912 yılında nizamiye kuvvetleri;

- Merkezi İstanbul'da bulunan 1. Ordu,
- Merkezi Selanik'te bulunan 2.Ordu,
- Merkezi Erzincan'da bulunan 3. Ordu,
- Merkezi Bağdat'ta bulunan 4.Ordu,
- Merkezi Yemen'de bulunan 14. Bağımsız Kolordu,
- Merkezi Asir'de bulunan 41. Bağımsız Tümen,
- Merkezi Trablusgarp'ta bulunan 42. Bağımsız Tümen,
- Merkezi Hicaz'da bulunan 43. Bağımsız Tümen'den meydana gelmiştir.²⁶¹

Redif birlikleri ise, seferde silah altına alınacak eratla teşkil edilerek sefer ordularına dahil olacaktı.

Redif birliklerinin en büyük birliği tümen olup seferde bu tümenlerden birkaçı nizamiye ordularının emrine verilecek veya bağımsız olarak redif tümenlerinden kolordular da teşkil edilmiştir.²⁶² Ayrıca rediflerin önemli bir bölümü Türk ve İslam olmayan kişilerden oluşmuştur.²⁶³

Bunlardan başka Karadeniz Boğazı, Akdeniz Boğazı, Edirne, Erzurum, İşkodra, Yanya, Selanik, Karaburun, İzmir, Bolayır'da müstahkem mevkiileri bulunmaktadır.²⁶⁴

Bunlar dışında ülke içinde kendi görev yerlerinde kalacaklar ise; 16 nizamiye tümeni, ve 19 redif tümeni olmak üzere toplam 35 tümen Balkan Savaşı'na katılmayacaktır.²⁶⁵

²⁶¹ Serkan Er, "Balkan Harbi Çerçevesinde Osmanlı Ordusu'nun Demiryollarını Kullanımına Bakış", *Balkan Savaşları Paneli (03-04 Mayıs 2011)*, Harp Akademileri Basımevi, İstanbul 2012, s.82-84.

²⁶² Er, a.g.m., s.85-86.

²⁶³ Richard C. Hall, *Balkan Savaşları*, Çev. M.Tanju Akad, Homer Kitabevi, İstanbul 2003, s.25.

²⁶⁴ *Balkan Harbi (1912-1913)*, C.1, Genelkurmay Basımevi, Ankara 1970, s.99.

²⁶⁵ Er, a.g.m., s.87.

2. Balkan Savaşları Sırasında İzmir’de Askeri Birliklerin Durumu

Vilayetin nüfusunun yoğun, jandarma sayısının ise oldukça az olmasından dolayı 3500 jandarmanın daha gönderilmesi düşünülmüş, fakat bu mümkün olmamıştır. Savaş başladıktan sonra var olan jandarmaların bir kısmı savaşa katılınca vilayetteki jandarma miktarı daha da azalmıştır.²⁶⁶

14 Ocak 1913 tarihli düzenlemeye göre İzmir Kuvve-i Mürettebesi; İzmir Kuva-i Mürettebe Kumandanı Mirliva İsmail Paşa’dır. Muhtelit Fırkalar; Denizli Alayı içinde, Denizli, Tavas, Aydın, İzmir, Denizli, Dikili, Menemen, Ödemiş, Nazilli, Çivril, Kasaba Redif Taburları ve Denizli Nizâmiye Taburu’ndan; Trablusgarp 48. Nizamiye Fırkası, Sivas Redif Fırkası ve Müstahfız Taburları’ndan oluşmaktadır.²⁶⁷ 126. Alay ile bir cebel bataryası ve 127. Alay’dan bir taburda İzmir’de bulunmaktadır.²⁶⁸

Kal’a ve Mevâki Müstahkem Teşkilâtı içerisinde İzmir; İkinci Müfettişlik’te İkinci Sınıf Müstahkem Mevki içinde bulunmaktadır. Buna bağlı olarak 1 tabur, 3 adet bölük, 1 muhabere bölüğü, 3 telefon şubesi, 1 telgraf şubesi, 2 projektör şubesi, 1 torpido bölük müfrezesi bulunmaktadır.²⁶⁹

22 Haziran 1913 tarihinde Harbiye Nezareti’nin emri ile 27 müstahfız taburu terhis edilmiş ve Kuvve-i Mürettebe’nin hali hazırdaki savaş durumu da değişmiştir.²⁷⁰

1- Denizli Redif Alayı’ndan bir tabur Çeşme, Seferihisar sahillerini, Sivas Fırkası’ndan bir bölük Gümöldür sahili ile Dereboğazı istikametine ve bu firkadan bir taburda Kuşadası’na sevk olunmuştur.

2- Bergama’daki Şehr-i Kışla (Şarkışla) Alayı, Dikili’ye sevk edilmiş ve bu alaydan bir tabur Ayazmend’e gönderilmiş ve bunun iki bölüğüyle cebel takımı, Dikili Müstahfız Taburu Kumandanı Binbaşı Mustafa Efendi kumandasıyla Ayvalık’a ve birer bölük de Foça’ya (Eski ve Yeni Foça olarak) yerleştirilmiştir.

²⁶⁶ Efiloğlu, a.g.e., s.43.

²⁶⁷ ATASE, BHK, A: 1-A, D: 91, F: 2-3, 1 Kanun-ı Sâni 1328 (14 Ocak 1913).

²⁶⁸ ATASE, BHK, A: 1-A/64, D: 29, F: 2-2.

²⁶⁹ ATASE, BHK, A: 1-3, D: 83, F: 1-23.

²⁷⁰ ATASE, BHK, A: 1-A/64, D: 91, F: 2-11, 11 Haziran 1329 (24 Haziran 1913).

3. Milli Fedai Alayı'nın Teşkili

Devletin ve Müslüman ahalini maruz kaldığı tehlikeden dolayı, vilayetlerde İttihat ve Terakki Cemiyeti tarafından Milli Fedai Alayı teşkil edilmeye başlanmıştır. Aynı şekilde Aydın Vilayeti İttihat ve Terakki Cemiyeti Şubesi tarafından da, vilayet ve sancaklarında bu alay kurulmaya başlanmıştır. Bu alaylar şehir içinde çıkabilecek karışıklıklara ve savaşın getirdiği tehlikelere karşılık jandarma ve zabıtlere yardımcı olmaları şeklinde kurulmuşlardır.

Aydın Milli Fedai Alayı'nın kuruluş esaslarına baktığımızda:²⁷¹

Fedai Alayı'nın Teşkili

- Milli Fedai Alayı tamamen hükümetin emrinde olacaktır.
- Aydın Vilayeti'nde, Milli Fedai Alayı teşkil edilecek ve bu alay İzmir, Manisa, Aydın, Denizli ve Menteşe liva taburlarından oluşacaktır.
- Milli Fedai taburları liva çevresindeki ahalinin katılımıyla kısa sürede teşkil edileceklerdir.
- Taburların teşkili için liva merkezinden yedişer ve kaza ile nahiye merkezlerinden üçer kişiden oluşan milli heyetler oluşturulacaktır.
- Liva merkez heyetleri kaza heyetlerinin makamıdır. Liva merkez heyetleri de İzmir'de oluşturulacak Milli Alay heyetine bağlıdır.

Fedai Taburları'nın Teşkili

- Her tabur 600 fedaiden oluşacaktır. Fedailerin sayısı 800'ü geçtiğinde diğer bir taburun teşkili gerçekleşecektir.
- Taburlara mensup olacak kişiler;

a) 20 ile 45 yaş arasında, eli silah tutan, fedakar ve dindar vatandaşlardan,

²⁷¹ Ahenk, 21 Kanun-ı Sâni 1328 (3 Şubat 1913), s.2.

b) Bedel-i Nakdi verenlerden,

c) Savaşta yaralanarak memleketine dönenler ve muhacirlerden oluşacaktır.

- Teşkil edilen taburlar hemen İzmir'e gelirler ve gelenler de İzmir Milli Alay Heyeti tarafından görevlendirilirler.

- Taburlarda görevli kişilerin ne ile görevli olduklarına dair vesika ve künyeleri bulunacaktır.

- Her milli heyet bulunduğu yeri ahaliye bildirecek ve bununla beraber kapısının üstüne Osmanlı Bayrağı asacaklardır.

Fedai Taburları'nın İhtiyaçları ve Giyimleri

- Taburların ihtiyaçları vatandaşlar tarafından karşılanacaktır.

- Fedailer, haki bir fes veya keçe külah, haki veya boz renkte birer asker kaputu giyeceklerdir. Ayrıca giyimleri de temiz olacaktır.

Fedai Alayı'nın kurulmasıyla, halktan katılımlar da hemen başlamıştır. Örneğin, Manisa'da kurulan fedai heyetlerinde, 8 Şubat 1913'te gönüllü kayıtlarına başlanmış ve bir iki saat içinde 133 kişi kayıt olmuştur.²⁷² Kasaba'da ise 60 kişi kayıt olmuş ve 30.000 kuruşluk yardım yapılmıştır.²⁷³ Tire'de fedailerin yiyecek, giyecek ve hayvan gibi bütün ihtiyaçları halk tarafından karşılanmıştır.²⁷⁴ Hatta kayıt olan 100 kadar fedai Edirne'nin savunmasına yardım etmek için gönüllü olmuşlardır.²⁷⁵

4. Ege Adaları'nın İşgali

Ege Denizi'nde yapılan savaşlar, Balkan Savaşları'nın diğer bir bölümünü oluşturmaktadır. Osmanlı donanmasının Ege'de hakimiyeti kaybetmesi ile adalar Yunanlılarca açık hedef haline gelmiştir. Yunanistan için Ege Adaları'nın alınması ile

²⁷² Ahenk, 28 Kanun-ı Sâni 1328 (10 Şubat 1913), s.2.

²⁷³ Ahenk, 28 Kanun-ı Sâni 1328 (10 Şubat 1913), s.2.

²⁷⁴ Ahenk, 29 Kanun-ı Sâni 1328 (11 Şubat 1913), s.2.

²⁷⁵ Ahenk, 27 Kanun-ı Sâni 1328 (9 Şubat 1913), s.3.

Osmanlı'nın Balkanlar'daki savaşını besleyecek denizyolları tutulacak, ikmal yolları kesilecektir. Bu hedefe ulaşmanın ilk şartı Çanakkale Boğazı'nı tutmak ve Limni Adası'nı işgal etmektir.²⁷⁶ Limni Adası'nın işgali ile de adadaki Mondros Limanı bir deniz üssü haline getirilecektir.²⁷⁷ Ada işgal edildikten sonra ise Çanakkale Boğazı önüne sürekli bir karakol hattı kurulacak, Osmanlı donanması boğaza hapsedilecek ve ondan sonra diğer Ege Adaları teker teker alınacaktır.²⁷⁸

22 Ekim 1912'de Limni Adası kısa bir direnişten sonra işgal edilmiştir. Bu tarihten itibaren Yunanlılar, Mondros Limanı'nı üs olarak kullanmaya başlamışlardır.

Limni'nin işgalinin ardından 31 Ekim'de İmroz, 1 Kasım'da Semadirek, 3 Kasım'da Bozcaada, 17 Kasım'da ise Nikarya Adaları olaysız bir biçimde işgal edilmiştir.²⁷⁹

Midilli Adası 21 Kasım tarihinde kuşatılmış ve adadaki birlikler bir ay boyunca adayı savunmuşlardır. Birliklerin dışarıdan yardım alamaması üzerine ada 20 Aralık 1912'de teslim edilmiştir. Aynı şekilde Sakız Adası da, birliklerin yardım alamamasından dolayı 3 Ocak 1913'te teslim olmuştur.²⁸⁰ 15 Mart 1913'te ise Sisam Adası, Yunanistan'ın hakimiyetine girmiştir.

Anadolu'nun bekçisi konumunda olan adaların işgali İzmir ve sahil kesimindeki halkın telaşlanmasına neden olmuştur. Çünkü adalar üzerinden Anadolu'ya eşkıyalar çıkmaktadır. Ayrıca kaçakçılığın artması da kaçınılmaz olmuştur.²⁸¹

5. Yunan Donanmasının İzmir'e Saldırması

Yunan donanmasının zaman zaman yolcu vapurlarını durdurması²⁸² ve İzmir ve sahil kesimini topa tutması ve Yunan donanmasının kendini göstermesi halkın tedirgin olmasına neden olmuştur.

²⁷⁶ Necdet Hayta, *Ege Adaları Sorunu 1911'den Günümüze*, Gazi Kitabevi, Ankara 2006, s.77.

²⁷⁷ *Türk Silahlı Kuvvetleri Tarihi, Balkan Harbi Osmanlı Deniz Harekâtı 1912-1913*, C.7, Ankara 1993, s.77.

²⁷⁸ Hayta, a.g.e., s.77.

²⁷⁹ Hayta, a.g.e., s.79.

²⁸⁰ Hayta, a.g.e., s.81.

²⁸¹ Köylü, 7 Şubat 1329 (20 Şubat 1914), s.1.

²⁸² Ahenk, 24 Teşrîn-i Evvel 1328 (6 Kasım 1912), s.2.

16 Kasım 1912 sabahı, Yunanistan'ın “*adi posta vapuru iken bir iki top ilavesiyle muavin kruvazör haline vaz' eylediği Makedonya sefinesi*” Çeşme limanına gelerek, kasabayı koruyan birkaç müstahfızın teslim olmasını talep etmiş, ancak bunlar kaçarak kurtulmuşlardır. Bunu üzerine limanda bağlı yirmi kadar yelken kayığını alan Yunan gemisi Sakız'a doğru yol almıştır.²⁸³

Sakız Adası'nın işgaline başlanılmasından sonra İzmir Kuvve-i Mürettebe Kumandanlığı'na yollanan bir emirle, Yunanlılar'ın Sakız'dan sonra Çeşme, Urla ve Urla ve Sığacık'a asker çıkarabilecekleri, bu bölgenin süratle takviye edilmesi ve korunması yönünde tedbir alınması bildirilmiştir.²⁸⁴ Bu emirle birlikte bölgeye birlikler sevk edilmiştir. Bu birliklerden; Ödemiş Taburu sahilin muhafazası için görevlendirilmiş, Kasaba, Nazilli, Denizli, Çivril Taburları'na sahilin güvenliği için Soma Alayı'ndan 600, İzmir Alayı'ndan 800, Muğla Alayı'ndan 1000 mevcutlu 3 müstahfız taburu ve Mekkâri taburundan 250 mevcutlu bir müstahfız bölüğü ile takviye edilmiştir.²⁸⁵

Sadrazam Mahmut Şevket Paşa 9 Mart 1913 tarihinde yazdığı notlarında İzmir'in herhangi bir saldırıya karşı açık olduğunu şu şekilde belirtmiştir;²⁸⁶ “*İzmir'de büyük kuvvetler topluyorum. Yunanlıların orada bir yere asker çıkarmaları ihtimal dışında bir şey değildir.*”

17 Mart 1913'te Karaburun ve İzmir Körfezi'nde Yunan torpidolarının dolaştığı İzmir Kuva-i Mürettebesi'ne bildirilmiştir.²⁸⁷

5 Nisan 1913 tarihinde bandırası görülmeyen iki bacalı iki direkli olarak belirtilen bir Yunan torpidosu, adalar civarına gelerek Urla limanında dolaşmış ve torpido kısa bir süre sonra iskeleyi bombardımana başlamıştır. Nalband Tepesi'ndeki askeri mevzilere attığı toplar sonucu üç asker yaralanmıştır. Bombardımana karşılık olarak tepedeki cebel bataryalarından karşılık verilmiştir. Torpido, karşı ateş açılması üzerine, bombardımanı kesmiş ve Foça'ya doğru gitmiştir.²⁸⁸

²⁸³ Yeneroğlu, a.g.m., s.137.

²⁸⁴ ATASE, BHK, A: 135, D: 59, F: 003-002'den; Hüsnü Özlü, “Arşiv Belgeleri Işığında Balkan Savaşları'nda Ege Adaları'nın İşgali Süreci”, C.12, S.25, ÇTTAD, İzmir 2012, s.17.

²⁸⁵ ATASE, BHK, A: 239, D: 138, F: 011-07'den; Özlü, a.g.m., s.17-18.

²⁸⁶ Sadrazam ve Harbiye Nazırı Mahmut Şevket Paşa'nın Günlüğü, s.44.

²⁸⁷ ATASE, BHK, A:1-A/69, D: 406, F: 1-18.

²⁸⁸ Köylü, 24 Mart 1329 (6 Nisan 1913), s.2, ATASE, BHK, A: 1-A/69, D: 406, F: 1-52.

9 Nisan'da Yunan torpidosu yanında bir zırhlı ile birlikte, Ayazmend İskelesi'ni topa tutarak 28 mermi atmıştır. Sahildeki topçuların karşılık vermesi üzerine gemiler geri çekilmiştir.²⁸⁹ 29 Mayıs'ta Ayazmend sahili civarında tekrar Yunan gemileri görülmüştür.²⁹⁰

İzmir Körfezi ve çevresinde görülen Yunan gemilerine karşı önlem olarak, körfeze döşenmiş olan torpidoların Yunanistan ile barış yapılana kadar kaldırılmaması kararlaştırılmıştır.²⁹¹

²⁸⁹ Ahenk, 28 Mart 1329 (10 Nisan 1913), s.2, ATASE; BHK, A: 1-A/69, D: 406, F: 1-78.

²⁹⁰ ATASE, BHK, A: 1-A/69, D: 406, F: 1-3, 16 Mayıs 1329 (29 Mayıs 1913).

²⁹¹ BOA.BEO, 4208-315536, 23 Ramazan 1331 (26 Ağustos 1913).

SONUÇ

Balkan Savaşları, Osmanlı Tarihi'nin son şeklini belirleyen savaşlardan birisi olmuştur. Aynı zamanda 500 yıllık Balkanlar'daki Osmanlı hakimiyetinin tamamen yok olduğunun da göstergesi olmuştur. Bu yenilgi ve geri çekiliş sadece oradaki Osmanlı hakimiyetine de son vermemiş, o coğrafyadaki Türk ve Müslüman unsurların da düşman elinde kaldığını göstermiştir.

Osmanlı Devleti'nin savaşlarda kaybetmesindeki en büyük etken ordunun tamamen işlevselliğini yitirmesidir. Orduya mensup subayların siyasete iştirak etmeleri, ordu içinde iki farklı kutup doğurmuştur. Nitekim orduyu tekrar düzenlemek için Alman subaylarından faydalanılacak ve bu da Osmanlı'nın sadece Çanakkale Cephesi dışında yenilgisini engelleyemeyecektir.

Aynı şekilde Osmanlı Donanması da Ege Denizi'ndeki üstünlüğünü kaybedecek ve bu denizdeki üstünlük Yunanistan'a geçmiştir. Bunun sonucunda da, İtalya tarafından işgal edilen Oniki ada dışında bütün Ege Adaları Yunanistan'ın eline geçmiştir. Anadolu'nun doğal bir uzantısı ve kilidi olan bu adalar Yunanistan'ın eline geçince tüm Batı Anadolu kıyıları ve özellikle bunlar içinde önemli bir liman şehri olan İzmir işgal tehlikesi altına girmiştir. Yunanistan'a göre İzmir'in işgali, Megali İdea'nın gerçekleşmesi açısından önemli bir adımdır. Zira şehir daha saldırıya uğramadan dahi, şehirdeki Osmanlı vatandaşı Rumların, Yunan Ordusu'na katılarak ya da maddi yardımda bulunarak desteklemeleri de Megali İdea'nın diğer bir amacı olarak gösterilebilir. Bunlarla birlikte şehrin sahil kesimindeki askeri istihkamlar Yunan Donanması tarafından topa tutulmuş ve bu hareket ile Balkan Savaşları bir Anadolu toprağı olan İzmir'e de sıçramıştır. Sonuç olarak şehir Yunanlıların Megali İdea'sı sonucunda 15 Mayıs 1919'da işgal edilecektir.

Kuşkusuz ki Balkan Savaşları ile İzmir'de bulunan herkese ateş düşmüştür diyebiliriz. Çünkü şehirdeki en üst yetkiliden en alt görevliye kadar herkes savaşın getirdikleriyle alakadar olmuştur. Örneğin, muhacirlerin iskânı, beslenmesi, sağlık sorunları önemli bir problem olarak vilayet yönetimini meşgul etmiştir. Vali Rahmi Bey ise bu konudaki sorunların çözümü için tedbir alma yoluna gitmiştir. Rahmi Bey'in başkanlığında faaliyetlerini sürdüren Muhacir Komisyonu, muhacirlerin yerleştirilmesi ve beslenme ihtiyaçlarını karşılamak için gerekli faaliyetlerde bulunmuşlardır.

Savaş süresince ve sonrasında İzmir ve çevresine gelen muhacirler ile İzmir'deki Rumlar arasında çatışmaların yaşandığını söyleyebiliriz. Nitekim, Rumların Yunan Ordusu'na katılıp Müslüman halkı öldürmesi ile bölgede birlikte ikamet eden halk arasında düşmanlık baş göstermeye başlamıştır.

Balkan Savaşları'nın İzmir'e tamamen olumsuz sonuçlar yaşattığını söylemek doğru olmaz. Savaşlar ile Balkan Orduları'nın mezaliminden kaçıp Anadolu'ya ve çoğunluğu da İzmir'e göç etmek zorunda kalan Türk ve Müslüman muhacirlerde olmuştur. Muhacirlerin kalabalık gruplar halinde gelmesi şehrin demografik yapısını etkilemesinin yanında, şehirde yerleşim sorununu da ortaya çıkarmıştır. Ayrıca gelen muhacirlerin kolera gibi ölümcül hastalık taşımaları da şehri bir hayli etkilemiştir. Tüm bu olumsuz durumların yanında gelen muhacirler arasında Türk ve Müslüman tüccarların da İzmir'e gelmeleri, şehirde ticareti ellerinde bulunduran Rumlar için olumsuz bir durum yaratırken, şehrin yerli Türk ve Müslüman halkı için önemli bir gelişme olmuştur. Bu gelişmeler içinde 1913-1914'te Rumlara karşı boykot uygulanmaya başlamıştır. Böylece milli bilincin kuvvetlenmesine sebep olmuştur.

فلاح و رفیع مسعود تہذیب

[illegible]

A	1-3
D	83
F	1-23

اصناف منفرد

حزب الله

مجلس الشورى
بيروت

از يد قوای مرتبه قومانای فریه اسماعیل فضل با ساره دارا و ده
۱۹ مارچ ۱۹۸۶ آفقی سفده امتحان نامه علیه

A	۲-۵/۶۹
D	۲۵۶
F	۱-۳۳

بوصاح لطوع شده ادع باجالی اکی درکلی باشد سن بر سفیه خبریه که ایامند اسطه
تقریباً اکی بل ایضه سوا علی ترصد و اسفای عملیات اجرائیه کده صکره ادریه کورقینه
و با با استقامت کینیکی ساحل ترصد سفینه دارند ضد ویر لکله بوسفینه داری تقویه و اهالی
تطبیقه اجموده معینه بولانه طابو و طویحی لاقیده ساحل طوغری کیده که تکرار عودت اینک بازند
منطقه قومانای قانسقام حبیب بطه اشعار و وزیریه معروضه دوده قائم و بگوونه بولانه
روئناک بوطرف سوا ملنه کت و نزاری جالب رتای وکی آیر و جم عرصه و لنو

زارگاه محمد سعید
انجمن

تبراف
۵-۸

قوسی متفلسف اتحادی اوزره لاسه
قنایه اند کینجه
مهر

٥٥٦٢
١٧٦٨

عبدالمطلب بن عبد مناف
بن عبد المطلب بن عبد مناف

مجلس شورای ملی

۹۵۶

ایستادگاری

صاحبزاده:

جریه و غیره بفرمانده کی بودید که
نشینان و بقیه و تمامه عرصه و ارضه دار

عالمی

معروفه که در

بومانه حکومته عقد صلح ایستاد و بقیه جریه و غیره بفرمانده و بقیه
معه و در اولیاده و بفرمانده عقد صلح ایستاد و بقیه جریه و غیره بفرمانده

ما در آن

و در آن

مساحت

مساحت

OSMANI ARMA
4202 317342 2

كۆيۈك

بىلىمىنى بىر :
زىيەتلىك كۆيۈك ئۆيۈمىدە بىر سۆيۈمىدە ، كۆيۈك ۋە ئىشلىتىمىز .
يېڭى دىئەت بىر دىل يېڭىلىش ، ۋەتەن ، مەدەنىيەت بارلىق ئىشلىرىنى
ھەممىسىنى بىر .
ئەلنى يېڭىلىش ۋەتەننى يېڭىلىش .
بىلىمىنى بىر :
زىيەتلىك كۆيۈك ئۆيۈمىدە بىر سۆيۈمىدە ، كۆيۈك ۋە ئىشلىتىمىز .
يېڭى دىئەت بىر دىل يېڭىلىش ، ۋەتەن ، مەدەنىيەت بارلىق ئىشلىرىنى
ھەممىسىنى بىر .
ئەلنى يېڭىلىش ۋەتەننى يېڭىلىش .

بىلىمىنى بىر :
زىيەتلىك كۆيۈك ئۆيۈمىدە بىر سۆيۈمىدە ، كۆيۈك ۋە ئىشلىتىمىز .
يېڭى دىئەت بىر دىل يېڭىلىش ، ۋەتەن ، مەدەنىيەت بارلىق ئىشلىرىنى
ھەممىسىنى بىر .
ئەلنى يېڭىلىش ۋەتەننى يېڭىلىش .

(پازارلىقتىن ئىشلىتىش ھەرخىل سىياسىي ، ئىقتىسادىي ، ۋەتەن ، مەدەنىيەت بارلىق ئىشلىرىنى ھەممىسىنى بىر .)

سەلىھ مىستەلىسى

ھەممىسىنى بىر :
زىيەتلىك كۆيۈك ئۆيۈمىدە بىر سۆيۈمىدە ، كۆيۈك ۋە ئىشلىتىمىز .
يېڭى دىئەت بىر دىل يېڭىلىش ، ۋەتەن ، مەدەنىيەت بارلىق ئىشلىرىنى
ھەممىسىنى بىر .
ئەلنى يېڭىلىش ۋەتەننى يېڭىلىش .

آناپولىنىڭ آچىقلىق ھالى

تۈرۈك مەھارەتلىرىنى ئۆگەن ۋە ۋەتەننى يېڭىلىش .

بىلىمىنى بىر :
زىيەتلىك كۆيۈك ئۆيۈمىدە بىر سۆيۈمىدە ، كۆيۈك ۋە ئىشلىتىمىز .
يېڭى دىئەت بىر دىل يېڭىلىش ، ۋەتەن ، مەدەنىيەت بارلىق ئىشلىرىنى
ھەممىسىنى بىر .
ئەلنى يېڭىلىش ۋەتەننى يېڭىلىش .

بىلىمىنى بىر :
زىيەتلىك كۆيۈك ئۆيۈمىدە بىر سۆيۈمىدە ، كۆيۈك ۋە ئىشلىتىمىز .
يېڭى دىئەت بىر دىل يېڭىلىش ، ۋەتەن ، مەدەنىيەت بارلىق ئىشلىرىنى
ھەممىسىنى بىر .
ئەلنى يېڭىلىش ۋەتەننى يېڭىلىش .

آغاچلىرىز

بىلىمىنى بىر :
زىيەتلىك كۆيۈك ئۆيۈمىدە بىر سۆيۈمىدە ، كۆيۈك ۋە ئىشلىتىمىز .
يېڭى دىئەت بىر دىل يېڭىلىش ، ۋەتەن ، مەدەنىيەت بارلىق ئىشلىرىنى
ھەممىسىنى بىر .
ئەلنى يېڭىلىش ۋەتەننى يېڭىلىش .

بىلىمىنى بىر :
زىيەتلىك كۆيۈك ئۆيۈمىدە بىر سۆيۈمىدە ، كۆيۈك ۋە ئىشلىتىمىز .
يېڭى دىئەت بىر دىل يېڭىلىش ، ۋەتەن ، مەدەنىيەت بارلىق ئىشلىرىنى
ھەممىسىنى بىر .
ئەلنى يېڭىلىش ۋەتەننى يېڭىلىش .

KAYNAKLAR

1. Arşiv Belgeleri

- Başbakanlık Osmanlı Arşivi,
- Genelkurmay Askerî Tarih ve Stratejik Etüt Daire Başkanlığı Arşivi,
- Kızılay Arşivi,

2. Gazeteler

- Ahenk Gazetesi
- Anadolu Gazetesi
- Köylü Gazetesi

3. İkinci El Kaynaklar

Kitaplar ve Makaleler

AĞANOĞLU, H. Yıldırım, *Osmanlı'dan Cumhuriyet'e Balkanlar'ın Makûs Talihi - Göç*, Kum Saati Yayınları, İstanbul 2001.

AKTAR, Yücel, “1912 Yılı “Harp Mitingleri” ve Balkan Harbi’ne Etkileri”, *İkinci Askeri Tarih Semineri Bildirileri*, Genelkurmay Basımevi, Ankara 1985; 114-139.

ANDONYAN, Aram, *Balkan Savaşı*, Aras Yayıncılık, İstanbul 1999.

ARIKAN, Zeki, “II. Meşrutiyet Döneminde İzmir 1908-1918” *Üç İzmir*, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 1992; 219-225.

_____, “Balkan Savaşı ve Kamuoyu”, *Dördüncü Askeri Tarih Semineri Bildirileri*, Genelkurmay Basımevi, Ankara 1989; 168-189.

ARMAOĞLU, Fahir, *Siyasi Tarih 1789-1960*, Ankara 1973.

ATAY, Çınar, *Tarih İçinde İzmir*, İzmir 1978.

Balkan Harbi (1912-1913), C.1, Genelkurmay Basımevi, Ankara 1970.

BARAN, Tülay Alim, *Bir Kentin Yeniden Yapılanması İzmir 1923-1938*, Arma Yayınları, İstanbul 2003.

_____, “Balkan Savaşları’ndan Sonra İzmir’de Rumlar’ın Göç Hazırlığı”, *ÇTTAD*, C.2. S.6-7, 1996-1997 İzmir; 169-180.

BARDAKÇI, Murat, *Talât Paşa’nın Evrak-ı Metrûkesi*, Everest Yayınları, İstanbul 2009.

BAYAR, Celal, *Bende Yazdım, Milli Mücadeleye Giriş*, C.5, Sabah Yayınları, İstanbul 1997.

BAYKARA, Tuncer, *İzmir Şehri ve Tarihi*, İzmir 1974.

BAYUR, Yusuf Hikmet, *Türk İnkılabı Tarihi*, C.2, Kısım 2, TTK, Ankara 1991.

BEYRU, Rauf, *İzmir Şehri Üzerine Bir İnceleme*, Ankara 1969.

CÂVİD, İbrahim, *Aydın Vilayet Salnamesi 1308*, TTK, Ankara 2010.

CEMAL PAŞA, *Hatırat*, İstanbul 1996.

DARKOT, Besim, “İzmir”, *İslam Ansiklopedisi*, C.5, Kısım 2, Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, Eskişehir 1997; 1239-1251.

DÜNDAR, Fuat, “Balkan Savaşı Sonrasında Kurulmaya Çalışılan Muhacir Köyleri”, *Toplumsal Tarih*, C.14, S.82, İstanbul 2000; 52-54.

EİFOĞLU, Ahmet, *Osmanlı Rumları Göç ve Tehcir 1912-1918*, Bayrak Yayıncılık, İstanbul 2011.

ER, Serkan, “Balkan Harbi Çerçevesinde Osmanlı Ordusu’nun Demiryollarını Kullanımına Bakış”, *Balkan Savaşları Paneli (03-04 Mayıs 2011)*, Harp Akademileri Basımevi, İstanbul 2012; 75-98.

ERİM, Nihat, *Devletlerarası Hukuku ve Siyasi Tarih Metinleri*, C.1, TTK, Ankara 1953.

GÜL, Nihat, “Balkan Harbi ve Takip Eden On Yıllık Süreçte Yunan Dış Politikası Esasları Ekseninde Türk ve Gayrimüslimleri Hedef Alan Baskıcı ve Asimilasyona Matuf Uygulamalar ve Günümüze Yansımaları”, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Edirne 2007.

HALAÇOĞLU, Ahmet, *Balkan Harbi Sırasında Rumeli’den Türk Göçleri (1912-1913)*, TTK, Ankara 1995.

HALL, Richard C., *Balkan Savaşları*, Çev. M.Tanju Akad, Homer Kitabevi, İstanbul 2003.

HAYTA, Necdet, "Balkan Savaşları Sırasında Ege Adaları Sorunu", *Dokuzuncu Askeri Tarih Semineri Bildirileri*, C.2, Genelkurmay Basımevi, Ankara 2006; 255-274.

_____, *Ege Adaları Sorunu 1911’den Günümüze*, Gazi Kitabevi, Ankara 2006.

KARAL, Enver Ziya, *Osmanlı Tarihi*, C.8, TTK, Ankara 2007.

_____, *Osmanlı Tarihi*, C.9, TTK, Ankara 1999.

KERİMOĞLU, Hasan Taner, *İttihat-Terakki ve Rumlar 1908-1914*, Libra Yayıncılık, İstanbul 2012.

KİTSİKİS, Dimitri, *Yunan Propagandası*, Meydan Neşriyat, İstanbul 1963.

KOLEV, Valery - KOULOURİ, Christina, *Balkan Wars*, Thessaloniki 2009.

KÜÇÜK, Cevdet, "Balkan Savaşı", *TDVİA*, C.5, İstanbul 1992; 23-25.

KÜTÜKOĞLU, Mübahat, “İzmir”, *TDVİA*, C.23, İstanbul, 2001; 515-524.

MACAR, Oya Dağlar, *Balkan Savaşları'nda Salgın Hastalıklar ve Sağlık Hizmetleri*, Libra Yayıncılık, İstanbul 2009.

MCCARTHY, Justin, *Ölüm ve Sürgün, Osmanlı Müslümanlarının Etnik Kiyımı (1821-1922)*, TTK, Ankara 2012.

MENTEŞE, Halil, "Hatıraları", *Cumhuriyet*, 27 Ekim 1946.

NAKRACAS, Georgios, *Anadolu ve Rum Göçmenlerin Kökeni*, Çev. İbrahim Onsunoglu, Kitabevi, İstanbul 2005.

NURDOĞAN, Taçalan, *Ege'de Kurtuluş Savaşı Başlarken*, Milliyet Yayınları, 2. Basım, İstanbul 1971.

OKUR, Mehmet, "Balkan Savaşları", *Balkanlar El Kitabı*, C.1, Vadi Yayınları, Ankara 2006; 612-624.

ÖRENÇ, Ali Fuat, *Yakındönem Tarihimizde Rodos ve Oniki Ada*, Doğu Kütüphanesi, İstanbul 2006.

ÖZAYDIN, Zuhâl, "Osmanlı Hilâl-i Ahmer Cemiyeti'nin Kuruluşu ve Çalışmaları", *Türkler Ansiklopedisi*, C.13. Ankara 2002; 687-698.

ÖZDEMİR, Mehmet, "Balkan Savaşı'nda Gönüllü Birlikler", *Dokuzuncu Askeri Tarih Semineri Bildirileri*, C.1, Genelkurmay Basımevi, Ankara 2005; 423-436.

ÖZLÜ, Hüsnü, "Arşiv Belgeleri Işığında Balkan Savaşları'nda Ege Adaları'nın İşgali Süreci", C.12, S.25, *ÇTTAD*, İzmir 2012; 9-32.

ÖZTUNA, Yılmaz, *93 ve Balkan Savaşları, Avrupa Türkiye'sini Kaybımız, Rumeli'nin Elden Çıkışı*, Ötüken Yayınları, İstanbul 2013.

PAKALIN, Mehmet Zeki, *Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü*, C.3, MEB Yayınları, İstanbul 1993.

ROHDE, Hans, *Asya İçin Mücadele-Şark Mes'elesi*, İstanbul 1932.

SADRAZAM VE HARBİYE NAZIRI MAHMUT ŞEVKET PAŞA'NIN GÜNLÜĞÜ, Arba Yayınları, İstanbul 1988.

SAMİ, Şemseddin, “İzmir”, *Kâmûs’al-a’lâm*, C.2, İstanbul 1306 (1889); 849-851.

SÜRGEVİL, Sabri, *II. Meşrutiyet Döneminde İzmir*, İzmir Büyükşehir Belediyesi Kültür Yayını, İzmir 2009.

ŞİMŞİR, Bilal, “Bulgaristan Türkleri ve Göç Sorunu”, *Bulgaristan’da Türk Varlığı*, TTK, Ankara 1992; 47-66.

TİBET, M. Deniz, “19. Yüzyıldan Günümüz Dönemine İzmir’de Yaşanan Sosyal, Ekonomik Değişimler Çerçevesinde Konak Meydanı’nın Geçirdiği Evrelerin İncelenmesi”, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Ankara 2005.

TOPRAK, Zafer, “1913-1914 Müslüman Boykotajı” *Toplum ve Bilim Dergisi*, S. 29/30, İstanbul 1985; 179-199.

_____, *Milli İktisat-Milli Burjuvazi, Türkiye’de Ekonomi ve Toplum (1908-1950)*, İstanbul 1995.

TÜCCARZÂDE İBRAHİM HİLMİ, *Memâlik-i Osmaniye Ceb Atlası*, İstanbul 1323 (1907).

TÜRK SİLAHLI KUVVETLERİ TARİHİ, *Balkan Harbi - Birinci Çatalca Muharebesi*, C.2, Kitap 1, Ankara 1983.

TÜRK SİLAHLI KUVVETLERİ TARİHİ, *Balkan Harbi Osmanlı Deniz Harekâtı 1912-1913*, C.7, Ankara 1993.

TÜRKMEN, Zekeriya, “Balkan Savaşları’nda Hilal-i Ahmer Cemiyeti’nin Osmanlı Ordusuna Yönelik Sağlık Hizmetleri”, *Belleten*, C.68, S.252, TTK, Ankara 2004; 485-518.

UÇAROL, Rifat, *Siyasi Tarih (1789-2001)*, Der Yayınları, İstanbul 2006.

YILMAZ, Mehmet, “Balkan Savaşı’ndan Sonra Türkiye’den Yunanistan’a Rum Göçleri”, *Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, S.10, Konya 2001; 13-38.

YENEROĞLU, Elif, “Doğu Ege Adaları’nın Osmanlı Hakimiyetinden Çıkışı ve Bunun Aydın Vilayeti’ne Etkileri”, Basılmamış Doktora Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi, Atatürk ve İnkılap Tarihi Enstitüsü, İzmir 2005.